

Zadovoljstvo osoba treće životne dobi slobodnovremenskim aktivnostima u domovima umirovljenika

Pavliček, Dijana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:811491>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**ZADOVOLJSTVO OSOBA TREĆE ŽIVOTNE DOBI
SLOBODNOVREMENSKIM AKTIVNOSTIMA U
DOMOVIMA UMIROVLJENIKA**

Diplomski rad

Dijana Pavliček

Zagreb, 2020.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet
Odsjek za pedagogiju

**ZADOVOLJSTVO OSOBA TREĆE ŽIVOTNE DOBI SLOBODNOVREMENSKIM
AKTIVNOSTIMA U DOMOVIMA UMIROVLJENIKA**

Diplomski rad

Dijana Pavliček

Mentorica: doc. dr. sc. Iva Ivanković

Zagreb, 2020.

Sadržaj

Uvod.....	1
Osobe treće životne dobi.....	2
Slobodno vrijeme.....	5
<i>Pedagogija slobodnog vremena</i>	6
Domska pedagogija (predmet, svrha i zadaci).....	9
Vrste domova.....	13
Institucije za starije (osobe treće životne dobi).....	15
Organizacija slobodnog vremena u domovima za starije.....	19
Stručni djelatnici.....	21
Empirijski dio rada.....	27
Zaključak.....	45
Literatura.....	48
Prilozi.....	51

Zadovoljstvo osoba treće životne dobi slobodnovremenskim aktivnostima u domovima umirovljenika

Sažetak

Značajan dio današnjeg društva čine tzv. osobe treće životne dobi. Nakon umirovljenja nerijetko dolazi do institucionalizacije i odlaska u domove za starije i nemoćne te samim time i povećanja količine slobodnog vremena. Cilj provedenog istraživanja u ovome radu je usporediti aktivnosti slobodnog vremena i ispitati zadovoljstvo korisnika istima u tri doma za starije i nemoćne osobe na području Požeško-slavonske županije. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku (N=119). Ispitanici su različitog stupnja završenog obrazovanja i stariji od 65 godina. Rezultati pokazuju postojanje slobodnovremenskih aktivnosti u sva tri doma kao i visok stupanj zadovoljstva postojanjem istih. Zaključuje se kako su najzadovoljniji korisnici Doma za starije Baketarić, Resnik. Postoje razlike u samome poimanju i razumijevanju slobodnog vremena kod ispitanika, no zaključno je kako starije osobe imaju dovoljno pa čak i previše slobodnoga vremena. Ono se razumije kao vrijeme za sebe ili za razbibrigu, točnije za opuštanje. Ponuda aktivnosti u domovima je raznovrsna te se uz to većina ispitanika bavi svojim hobiem. Izbor aktivnosti ovisi o interesima i željama starijih. Ispitanici su zadovoljni svojim boravkom u domu, a u provođenju aktivnosti osjećaju se sretno i zadovoljno. Problematika koja se javila jest stručni kadar unutar kojega pedagog, kao stručnjak, nije zaposlen niti u jednom domu, što ne smije biti zanemareno.

Ključne riječi: slobodnovremenske aktivnosti, starije osobe, domovi za starije i nemoćne, zadovoljstvo

Satisfaction of the elderly people with leisure activities in retirement homes

Abstract

A significant part of today's society is made up of elderly people. After the elderly retire, they can go to nursing homes and at the same time increase their free time. The aim of the research conducted in this paper is to compare leisure activities and examine the satisfaction of users with them in three homes for the elderly and infirm in the Požega-Slavonia County. The research was conducted on a suitable sample (N = 119) and the respondents of different levels of completed education are older than 65 years. The results show the existence of leisure activities in all three homes as well as a high degree of satisfaction with their existence. It is concluded that the most satisfied users are from the Baketarić Resnik Home for the Elderly. There are differences in the very perception and understanding of free time among the respondents, but it is concluded that older people have enough or even too much free time. It is understood as a time for yourself or for entertainment, more precisely for relaxation. The offer of activities in homes is diverse and in addition, most respondents pursue their hobby. The choice of activities depends on the interests and desires of the elderly. Respondents are satisfied with their stay in the home and feel happy and satisfied when carrying out the activities. The problem that has arisen is the professional staff within which the pedagogue as an expert is not employed in any home, which should not be ignored.

Key words: free time activities, the elderly people, retirement homes, satisfaction

Uvod

Prve godine studiranja uvelike su pridonijele razvoju interesa i želji za daljnjim proučavanjem domske pedagogije, pedagoške resocijalizacije, specijalne pedagogije kao i rada sa osjetljivim skupinama. Kao jedna od osjetljivih skupina jesu i štićenici domova za starije osobe. Uzevši u obzir stanje i nedostupnost, prenatrpanost i nedostatak mjesta za sve one kojima je boravak u domu uistinu potreban, počela sam razmišljati upravo o svim tim nedaćama koje mogu zadesiti pojedinca koji želi/će biti institucionaliziran. Ponajprije me zanimalo kako štićenici domova provode svoje slobodno vrijeme, postoje li u domovima aktivnosti koje njih zanimaju, imaju li mogućnost izbora istih prema vlastitim afinitetima ili imaju samo nekoliko mogućnosti koje su im nametnute.

Osobno ulazim u ovu temu bez ikakvog iskustva u radu sa osobama starije životne dobi što je također jedan od razloga zašto sam se odlučila istraživati o ovoj temi. Krenuvši proučavati literaturu, pronašla sam dva diplomska rada slične tematike te nekoliko izvora vezanih isključivo uz domsku pedagogiju koji su temeljeni na domovima za djecu i mlade. Mišljenja sam kako je ova grana pedagogije nedovoljno izražena kao i nedovoljno proučavana te vidim velik potencijal u pedagozima jer smatram kako u domovima za starije također nit vodilja mora biti dobrobit njenih štićenika, kao što je to u dječjem vrtiću, kao što je to u bilo kojoj školi, kao što je to u bilo kojoj drugoj ustanovi čiji je posao briga, odgoj i skrb o ljudima.

Slobodno vrijeme koje je također važan segment ovoga rada, nije u fokusu dosadašnjih istraživanja, no u ovome radu bit će istraženi stavovi i zadovoljstvo slobodnovremenskim aktivnostima štićenika nekoliko domova na području Požeško-slavonske županije.

Osobe treće životne dobi

Postalo je opće jasno kako je društvo sve starije i kako se nalazimo u vremenu u kojemu se "treća dob" sve više spominje i sve se više stručnjaka njome bavi. Veća svijest o zdravlju i aktivnom načinu života kao i napredak medicine i znanosti, povećana fizička aktivnost te bolja skrb su pridonijeli produljenju životnog vijeka. Teško je sa sigurnošću postaviti granicu gdje "treća dob" počinje. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji starija se životna dob dijeli na: ranu (65.-74. godine), srednju (75.-84. godine) i duboku starost (85 i više godina). Ovakva podjela se objektivno ne može provesti upravo iz razloga što svaka osoba individualno i različito stari, upravo kako Bunić (2010) navodi: „Definiranje starosti ipak nije isključivo pitanje nečije kronološke dobi i funkcionalnih sposobnosti već i odnos kvalitete nečijeg života, sustava vrijednosti i obilježja sredine u kojoj neka osoba živi.“

U ovome radu bit će riječ o starijim osobama koje se, prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 57/2011), definiraju kao osobe u dobi od 65 i više godina, rad se neće bazirati na gore navedenoj podjeli. „U društvu koje stari važno je pronaći kvalitetne načine rada sa starijim osobama. S gerontološkog stajališta ili preciznije sa stajališta edukacijske gerontologije starim osobama se pristupa sa psihološkog, sociološkog, ekonomskog, medicinskog i drugog stajališta kako bi ih se podučilo“ (Pastuović, 1999). Uzevši u obzir ovu misao, dolazi se do zaključka kako upravo pedagogija može biti od velike koristi, no nažalost kao takva još nije dovoljno izražena niti proučavana.

Robert Havighurts (1972)¹ je izložio šest glavnih razvojnih zadataka s kojima se osoba mora suočiti u starosti:

1. prilagodba na opadanje tjelesne snage i zdravlja
2. prilagodba na umirovljenje i smanjene prihode
3. prilagodba na smrt supružnika
4. uspostava jasne povezanosti s vlastitom dobnom skupinom
5. usvajanje i prilagodba društvenih uloga na fleksibilan način
6. uspostava zadovoljavajuće fizičke okoline za život (prema Mrazović, 2011).

Očito je kako se od starijih osoba očekuje da se prilagođavaju novonastalim situacijama što dovodi do stresa i nerijetko do nemogućnosti prihvaćanja stanja i okoline u kojoj se sada nalaze.

¹ Preuzeto s web stranice: <https://www.peoi.org/Courses/Coursesen/nursepractice/ch/ch6a.html> (15.4.2020.)

No s druge strane, treća životna dob može poticati starije da se otvore, da izraze svoje osjećaje što možda do tada nisu mogli, da isprobavaju nove stvari, pronađu novi put. Tokić (2017) zaključuje kako treća životna dob daje hrabrost da pojedinac svoje bogato životno iskustvo i mudrost ukomponira u nova djela, to može biti materijalno djelo, no isto tako, ne manje vrijedno, ono nematerijalno. Da osoba radi na samoj sebi upravo zato što dolazi do promjena koje su do tada bile nezamislive.

Promjene koje donosi proces starenja, kao što su odlazak u mirovinu, funkcionalna nesposobnost, povećani rizici od bolesti i invalidnosti, financijska ovisnost, socijalna isključenost, gubitak bliskih osoba i sl. rezultiraju potrebom starih ljudi za potporom obitelji, zajednice ali i organizirane mjere lokalne i šire društvene zajednice, odnosno razvijenost mreža i oblika pristupanja brizi i skrbi o starijim i nemoćnim osobama (Žganec, Rusac, Laklija, 2007).

Odlazak u mirovinu

S ekonomskog stajališta, u starosti razlikujemo dva sloja umirovljenika, oni koji imaju dovoljno sredstava, skupljenih tijekom života, da mogu ugodno živjeti i oni, koji čine većinu, koji ovise samo o mirovini čiji je iznos manji od nekadašnje plaće. U većini slučajeva, ovi potonji moraju živjeti samo od mirovine koja nije u mogućnosti podmiriti sve potrebe.

Gledajući mirovinu s aspekta nezaposlene osobe, čini se kao razdoblje života koji velika većina željno priželjkuje, no isto tako čini se i kao period koji ljudima mijenja dotadašnju svakodnevnicu što može dovesti do stresa i osjećaja nemoći. Neke od negativnih strana su te da slabe kontakti s kolegama, slabe i prijateljske veze, rjeđe se sudjeluje u društvenim aktivnostima. Međutim odlazak u mirovinu predstavlja prekretnicu života. Umirovljenjem osoba dobiva mnoštvo vremena za samoga sebe, što do tada možda nije bio slučaj zbog posla koji su radili. Period između odlaska u mirovinu i kraja zaposlenja, za starije osobe može biti ključan zbog ispunjenja budućeg slobodnog vremena. Važno je spomenuti kako odlazak u mirovinu može uzrokovati i krizu identiteta jer osoba odlazi iz profesionalnog u privatno ne znajući što ih u budućnosti očekuje. Slušajući svakodnevno osobe oko sebe stječe se dojam kako su osobe koje odlaze u mirovinu, dio društva koji je ili će biti na teret poreznik obveznika, no nažalost rijetki su oni koji na starije gledaju kao na nekoga od koga se može i treba učiti. Sretna i zadovoljna starost ne ovisi isključivo o bivšem socijalnom stanju niti o financijskim

sredstvima, nego o spremnosti i sposobnosti da se novo životno razdoblje prihvati kao izazov i mogućnost za nova iskustva i višu kvalitetu života. Valja spomenuti i pozitivne strane odlaska u mirovinu, neke od njih su: sloboda, vrijeme za sebe, više vremena za obitelj i prijatelje, putovanja, više vremena za hobije, projekte i želje, više slobodnog vremena.

Stavovi prema starenju

Mesec (2000) navodi kako je društvo "staro" kada je postotak starog stanovništva viši od 7%. U Hrvatskoj je, prema popisu stanovništva iz 2001. godine, udio starijih osoba od 65 godina, iznosio 15,7% (693 540 stanovnika). Neki noviji podaci pokazuju da je taj postotak 2004. godine dosegao do 16,5%. Time je Hrvatska dosegla prosjek zemalja Europske unije i smatra se „populacijski starim društvom“ (Žganec, Rusac, Laklija, 2007). Popisom stanovništva iz 2011. godine, postotak je porastao na 17,7% (točnije, 758 633 stanovnika). Postoje demografske projekcije koje govore kako će se u Hrvatskoj starenje stanovništva i u budućnosti nastaviti te bi 2031. godine udio starijih osobama mogao iznositi od 21,8% do 25,4% (prema Mrđen, 2005).

Iako živimo u svijetu "starijih" i dalje postoje negativna uvjerenja i stavovi o starenju i starijima. Uglavnom su to mišljenja koja nemaju potkrjepu, mišljenja osoba koje nisu svjesne da će jednog dana i same pripadati istoj zajednici. Zbog takvog kolektivnog razmišljanja i sami stariji počinju misliti isto o sebi samima, što im uvelike otežava samo stanje i samu prilagodbu na isto. Prema Mrazović (2011), Hayslip i Panek (1993) govore o nekoliko najčešćih predrasuda o razumijevanju starijih:

- stari ljudi su međusobno slični
- stari ljudi su senilni
- stari ljudi su konzervativni
- stari ljudi su neefikasni
- stari ljudi su sebični.

Ova podjela karakterizira tipično stereotipiziranje starijih kao jednakih, a opet drugačijih od mladih. Samim time dolazi do pojave dobne diskriminacije, tzv. ageisma, koji se definira kao pojam sličan seksizmu ili rasizmu. Termin potiče iz 1969. godine (Butler, 2011) i označava diskriminaciju prema osobama na temelju njihove dobi, starije dobi. Autor je upozorio da je

"ageism" prikazan i na individualnoj i na institucionalnoj razini te da uključuje stereotipe, mitove, otvoreni prijezir i odbojnost, izbjegavanje kontakta i diskriminaciju u smještaju, zapošljavanju i ostalim uslugama.

Autorica Ćurković (2017) spominje odnos prema starosti iz perspektiva drugih kultura te tako navodi kako je za veći dio Azije, starost samo prijelazno razdoblje u vječnom obnavljajućem krugu života i smrti. Stereotipi o starosti koji prevladavaju, stigmatiziraju starije osobe i utječu na način njihova života kao i na njihovo ponašanje te se samim time osjećaju starijima nego što to uistinu i jesu. Kako stariji ne bi zapali u začarani krug dosade i nemoći, uvelike im može biti od pomoći kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

Slobodno vrijeme

Slobodno vrijeme je važna kategorija u ljudskom životu koja nema jednoznačnu definiciju, stoga će neke od njih biti nabrojane u nastavku. „Slobodno vrijeme podrazumijeva vrijeme koje je čovjeku na raspolaganju da bi se mogao baviti željenim aktivnostima.“ (Škrbina, 2009). Autorica navodi kako je slobodno vrijeme nužnost današnjice, da je ono smisao i sastavni dio svakog pojedinca te da ga on svaki dan mora imati na raspolaganju, no isto tako, treba to slobodno vrijeme funkcionalno, fleksibilno i racionalno rasporediti kako bi se prilagodilo njegovim potrebama, željama i mogućnostima. Jedna od starijih definicija je ona autora Jankovića (1967) koji kaže kako je slobodno vrijeme ono vrijeme izvan profesionalnih, društvenih i obiteljskih obaveza i životnih potreba. Naglašava kako se terminom slobodnog vremena ne može označavati dokolica jer je ona vrijeme koje se provodi bez određenog sadržaja, stanje "u kojemu se ništa ne radi". U današnje vrijeme dokolica je postala pravi smisao slobodnog vremena, ljudi smatraju kako ne radeći ništa, kvalitetno odmaraju i provode svoje slobodno vrijeme korisno. No to nije tako, slobodno vrijeme ima svoje funkcije o kojima će u nastavku rada biti više riječi. Valja naglasiti kako postoje tri bitna elementa aktivnosti slobodnog vremena:

- ne obavljaju se uz prinudu čime se odbacuje element nužnosti,
- one su same po sebi slobodno odabrane aktivnosti čime je vidljiv jak subjektivni doživljaj slobode
- te se njima bavimo radi njih samih, odnosno intrinzično su motivirane.

Slobodno vrijeme sastavni je dio čovjekove aktivnosti u kojemu pojedinac, prema vlastitim afinitetima, odabire sadržaje odmora, razonode i stvaralaštva, ali se razlikuje s obzirom na spol, dob, stupanj interesa, mjesto stanovanja, njegove mogućnosti i sl. Pozitivni učinci aktivnosti u slobodno vrijeme vidljivi su na svim područjima čovjekova angažmana – fizičkom, kognitivnom, socio-emocionalnom, dok uspješnost obavljanja aktivnosti u najvećoj mjeri ovisi o motiviranosti samog pojedinca. Slobodno vrijeme je stvarnost današnjice koja je sveprisutna te je utoliko i specifičan fenomen modernog svijeta. Proučavajući literaturu može se zaključiti kako se ne nameće samo problem organizacije slobodnog vremena, nego i problem odgoja ljudi za slobodno vrijeme. Važno je slobodno vrijeme iskoristiti u pozitivnom smislu, odupirući se vanjskim utjecajima koji su većinom negativni. Slobodnom vremenu kao takvom nužno je naći mjesto u području pedagoškog proučavanja, nužno je kao bitna sastavnica odgoja i obrazovanja (prema Andrijević, 2009) na čiju bi važnost posebno trebali ukazivati upravo pedagozi jer slobodno vrijeme dobiva sve veću važnost u suvremenom društvu.

Pedagogija slobodnog vremena

Na mrežnim stranicama Hrvatske enciklopedije², navedena je definicija pedagogije slobodnog vremena kao grane pedagogije koja proučava, istražuje i unapređuje odgoj čovjeka izvan profesionalno-radnih obveza i obiteljskih dužnosti radi boljeg oblikovanja njegova slobodnog vremena, odmora, rekreacije, razonode, socijalizacije i zadovoljavanja individualnih stvaralačkih mogućnosti. Pedagogija slobodnog vremena kao takva, pozitivno usmjerava aktivnosti čovjeka koje nisu uvjetovane biološkom, društvenom ili profesionalnom nužnošću.

Kao i svaka druga grana pedagogije tako i ova ima svoj opći zadatak iz kojega proizlaze niz pojedinačnih. Onaj opći, Janković (1967) je definirao kao što objektivnije tumačenje svoje odgojno-obrazovne problematike kako bi se unaprijedila sama praksa. Sukladno tome, od istog autora, preuzeti su i pojedinačni ciljevi:

- teorijsko proučavanje, istraživanje i obrađivanje pedagoške strane cjelokupnog područja slobodnog vremena,

² Preuzeto s web stranice: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=47272> (15.4.2020.)

- analiza slobodnog vremena kao faktora odgoja i ostalih činitelja korištenja slobodnog vremena, kako onih planskih, namjernih, organiziranih, tako i ostalih utjecaja društvene sredine,
- ispitivanje utjecaja pojedinih aktivnosti slobodnog vremena na formiranje ličnosti,
- pronalaženje i tumačenje specifičnih principa i metoda korištenja aktivnosti slobodnog vremena,
- briga o osposobljavanju potrebnih kadrova za znanstveno-istraživački rad, organiziranje i vođenje aktivnosti slobodnog vremena,
- izrađivanje prijedloga i planova za studij pedagogije slobodnog vremena na nastavničkim školama,
- briga o unapređivanju izdavačke djelatnosti iz područja pedagoške problematike slobodnog vremena.

Navedeni se zadaci ne bi smjeli uzimati kao recepti po kojima će se pronalaziti propisi i pravila ili određivati sadržaj i metode provođenja slobodnog vremena. Osnovni smisao i načelo slobodnog vremena je sloboda koja se gubi navedenim načinom izvršavanja zadataka. Sve navedeno dovodi do zaključka kako se pedagogija slobodnog vremena mora usmjeravati u smislu savjetovanja, pomaganja, upućivanja, poticanja, pronalaženja što povoljnijih uvjeta i mogućnosti za realiziranje njegova korištenja, i to u takvoj mjeri da se ne umanjuju bitna obilježja slobodnog vremena: sloboda, spontanost, dobrovoljnost, kreativnost, samoaktivnost i individualnost (prema Janković, 1967).

Nadalje, nužno je spomenuti aktivnosti slobodnog vremena koje se međusobno razlikuju po sadržaju, oblicima, načinima manifestiranja i namjeni u odnosu na pojedine funkcije slobodnog vremena, a to su odmor, razonoda i razvoj ličnosti (prema Andrijević, 2009). Aktivnosti i njihove funkcije određuje i odabire sam pojedinac. O svakoj funkciji više riječi bilo je kod autora Jankovića (1967).

On odmor gleda kao proces regeneracije, obnavljanja, osvježavanja istrošenih supstanci, energije, i to psihičkih ili fizičkih, bez obzira na pasivan ili aktivan odnos pojedinca prema samoj potrebi odmaranja. Odmor kao osnovna potreba čovjeka time dobiva svoje fundamentalno značenje u slobodnom vremenu. Neke od aktivnosti koje su namijenjene odmaranju su: šetnja, društvene igre, lagana gimnastika, kupanje, sunčanje, manji izleti, vožnje automobilom, biciklom itd.

Sljedeća funkcija je razonoda i zabava koja postaje, baš poput odmora, sve veća potreba modernog čovjeka koji uslijed brzog tempa samog života suvremenog društva ne pronalazi dovoljno vremena za razonodu i zabavu. Ove dvije funkcije su slične te im je aktivnosti nerijetko teško razdvojiti. Aktivnosti razonode i zabave su više karakteristične za mlađu populaciju, no potrebne su i starijima kao vrijedan stil života. Neke od aktivnosti su: bavljenje sportom, odlazak u kino, zabave, priredbe, plesovi, praćenje televizijskih programa, čitanje zabavne literature itd. Ovdje se može zaključiti kako je vidljiva velika razlika u današnjem vremenu, kada su mladi u svijetu Interneta, nerijetko ih i stariji prate, i upravo ondje provode najviše svoga slobodnog vremena. Upravo ta modernizacija je razlog postojanja sljedeće funkcije.

Posljednja funkcija je razvoj ličnosti koju čovjek izgrađuje kako bi se mogao uspješno prilagoditi djelatnostima društvenog kretanja i u iste uključiti, upravo zbog tehničke civilizacije. Ovaj zadatak razvijanja ličnosti putem slobodnih aktivnosti ima osobito značenje u procesu formiranja ljudi za funkcije samoupravljanja, što zahtijeva kvalitetu svestrane izgradnje ličnosti. Neke od aktivnosti su: aktivnosti kojima se postiže i razvija veća pokretljivost, fizička kvaliteta, kao i viši stupanj fizičke i zdravstvene kondicije, likovne aktivnosti, modeliranje, fotografiranje, umjetničke izložbe, čitanje novina, posjećivanje predavanja, tečaja i seminara koji služe podizanju kulturnog stupnja građana i stjecanju novih stručnih znanja. Navedene aktivnosti su usmjerene upravo na izgrađivanje ličnosti i odnose se na sve generacije korisnika slobodnog vremena, a posebno značenje dobivaju sve većom potrebom uključivanja odraslih što je i fokus u ovome radu.

Slobodno vrijeme osoba treće životne dobi

Za početak, valja naglasiti kako se slobodno vrijeme osoba treće životne dobi razlikuje od slobodnog vremena ostalih generacija. „Starost je vrijeme kada život dobiva nove duhovne dimenzije i prednosti kojih nije bilo u mladosti. Ostvaraju se šanse razvoja i mogućnosti ostvarenja preorijentacije radnih aktivnosti. Aktivno, zdravo starenje uključuje prilagodbu novim okolnostima, spoznajama te stalno učenje i otkrivanje prednosti starenja i starosti“ (Žganec, Rusac, Laklija, 2007). Ovesnik i Vidic (2012) su u svom istraživanju došli do zaključka kako starije osobe imaju dovoljno ili čak previše slobodnog vremena, kojeg tumače

kao vrijeme za sebe ili za razbibrigu, točnije za opuštanje. Primijetili su kako starijima nisu sasvim jasne razlike između obaveza i bezbrige. Često su odgovarali kako su aktivnosti poput kuhanja, pranja, sređivanja i sl. za njih slobodnovremenske aktivnosti, dok bi iste za mlađe generacije bile obaveze. Stariji svoje slobodno vrijeme tumače kao slobodu izbora i aktivnosti koje su za njih ugodne. Prave razliku između rekreativnog i slobodnog vremena gdje je potonje ono bez pravila, strukture i truda. Upravo je šetnja jedna od najčešćih aktivnosti koja pomaže pri održavanju psihofizičke kondicije i na taj način dobro utječu na njihovu dobrobit kao i na jačanje samog zdravlja. Ovsenik i Vidic (2012) spominju hobije koji su važni jer zamjenjuju svakodnevni rad starijih osoba te pomažu da pojedinac što manje osjeti promjene sadržaja života. Bitno je osigurati starijima slobodu izbora, ne nametati im aktivnosti koje oni ne žele ili koje su im u potpunosti strane. Stariji većinu svoga slobodnog vremena koriste za one aktivnosti koje vole, tj. za one koje do sada nisu imali vremena.

Bunić (2010) navodi kako suvremeni trendovi u skrbi za starije osobe nastoje promovirati zdravo i aktivno starenje na koje se gleda kao na ključ osiguravanja njihove ravnopravne uloge u društvu. Više im nije namijenjena uloga "primaoca usluga", nego aktivno sudjelovanje. No kao što je već rečeno, samo uz pristanak starije osobe, bez nužnosti i nametanja ikakvih aktivnosti, jer time može doći do kršenja slobodno vrijeme samog pojedinca i njegove slobode izbora da svoje vrijeme ispuni kako on želi.

Domska pedagogija (predmet, svrha i zadaci)

Kombinirajući Rosićevu (2007) i definiciju Hrvatske enciklopedije³, domska se pedagogija može definirati kao znanstveno–pedagoška disciplina koja istražuje, proučava, unapređuje i anticipira odgoj u domovima, uvjete i mogućnosti u istima, organizaciju života i rada, načela, metode i sredstva odgojnog rada te međusobne interakcije unutar odgojno-obrazovne djelatnosti i između društva i svijeta rada. Bavi se specifičnostima domskoga života s obzirom na različite vrste domova, uvjete odgoja i socijalizacije u njima, posebnostima sadržaja i metoda rada te ulogom odgajatelja i drugih djelatnika u domskom okružju.

³ Preuzeto s web stranice: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15886> (1.9.2020.)

Domovi se mogu podijeliti prema namjeni, dobi odgajanika, spolu odgajanika, trajanju, kapacitetu i stupnju otvorenosti. Podjela važna za ovaj rad je ona prema dobi odgajanika. Oni mogu biti:

- a) dječji domovi – podrazumijevaju vrijeme od rođenja do završetka srednje škole
- b) učenički domovi – vrijeme trajanja srednjoškolskog obrazovanja
- c) studentski domovi – vrijeme trajanja studiranja
- d) odgojni domovi
- e) domovi za djecu s posebnim potrebama
- f) domovi umirovljenika – podrazumijevaju smještaj i skrb za osobe treće životne dobi

Razvidno je kako je odgoj u domovima kao društvenim ustanovama za odgoj djece, mladeži, umirovljenika, predmet proučavanja domske pedagogije. Predmet proučavanja usmjeren je na praktična i teorijska pitanja i probleme poput ciljeva i zadataka odgoja u domovima, odgoja kao razvojnog fenomena, organizacijske forme i modela rada i učenja u domu, kao i povezanost doma i socijalne sredine, stila rada odgajatelja u domu i sl.

Prema Mrazović (2011), domska pedagogija polazi od odgoja individualiteta kojeg je nužno poticati u pravcu razvoja fizičkih, intelektualnih, emocionalnih, socijalnih i drugih potreba korisnika. Kako bi se taj cilj ostvario, domski se odgoj treba temeljiti na općim humanističkim i demokratskim načelima, na znanstvenim spoznajama znanosti o odgoju te spoznajama drugih za odgoj važnih znanosti. Domska pedagogija kao takva usko surađuje i koristi saznanja drugih grana i područja polja pedagogije. U izgradnji svoje predmetno-metodološke utemeljenosti, mora se povezati s drugim znanostima i znanstvenim disciplinama preko barem tri oblika povezivanja: predmetno – da primjenjuje spoznaje drugih znanosti u svom predmetu proučavanja; metodološko – da primjenjuje metodologiju drugih znanosti i znanstvenih disciplina; interdisciplinarnost, multidisciplinarnost i transdisciplinarnost – svako istraživanje bilo kojeg fenomena nije moguće proučavati ukoliko se ne razmatraju interdisciplinarni i multidisciplinarni aspekti tog problema.

Svrha i zadaci domske pedagogije

Temeljna svrha domske pedagogije je izučavanje, praćenje, proučavanje i unapređivanje domskog odgoja tijekom boravka štićenika u domu, poticanje i ostvarivanje povoljnih prilika za razvoj prema potrebama, mogućnostima i sposobnostima učenika i odgajatelja (Rosić, 2007). Temeljnu svrhu ostvaruje upravo povezivanjem pedagoških disciplina, točnije interdisciplinarnim pristupom.

Nadalje, Vukasović (1994) navodi sljedeće zadatke domske pedagogije:

- proučavati odgojni rad u specifičnim uvjetima u domovima,
- otkrivati zakonitosti i obogatiti pedagojske spoznaje na tom području odgojnog rada na temelju čega će se razraditi i postaviti cilj i zadatke, organizacijske oblike i specifičnosti, sadržaj i faktore, načela i metode, sredstva i postupke odgoja u domovima, isto tako
- znanstveno-kritički vrednovati napredak i dostignuća domskog odgoja i domske pedagogije,
- poboljšati kvalitetu domova,
- izraditi program rada za domove i poboljšati stupanj obrazovanja odgajatelja te uspostaviti novi i kvalitetniji pristup.

Sljedeći zadaci koje treba spomenuti su oni autora Rosića (2007):

- a) deskriptivni – opis fenomena i problema koji ulaze u domsku pedagogiju, ali i stvaranje pojmovnog sustava, redefiniranje pojmova domske pedagogije;
- b) klasifikacijski – unošenje reda u deskriptivsku građu, sistematiziranje i klasificiranje;
- c) eksplanacijski – objašnjenje tijeka razvoja fenomena odgoja ili odgojnih procesa, posljedice koje izaziva tijek odgojnog procesa (što, kako, kada, gdje se dogodilo);
- d) eksplorativni – istraživanje mnogih činjenica socio-kulturnog života koje ulaze u područje predmeta domske pedagogije;
- e) eksplikativni – istraživanje i objašnjavanje uzročno-posljedičnih veza među pojavama, odgovara se na pitanje „zašto“; tako se mogu vršiti predviđanja unutar odgojnog fenomena;

- f) normativni – odnosi se na segmente odgojnog fenomena, na ispitivanje uvjeta, čimbenika i interakcija, pretpostavlja i traži kritiku postojećeg.

Zadaci domske pedagogije se ne bi smjeli temeljiti samo na proučavanju i objašnjavanju postojeće odgojne prakse nego bi trebali biti poticajni, samokritički te zahtijevati nove, drugačije, fleksibilnije i učinkovitije pristupe domskom odgoju.

Načela domske pedagogije

Kako bi se uspješno rješavali zadaci domske pedagogije, nužno je koristiti se načelima iste. Vukasović (1994) navodi kako su načela odgojnog rada u domu, osnovni kriteriji teorijskog promatranja ili praktične djelatnosti, ona su polazna osnova odgojno-obrazovnog rada u domovima. Ova načela se ne postavljaju nego su rezultat proučavanja, istraživanja, primjene i prakse. Načela su međusobno povezana, predstavljaju smjerokaz, orijentaciju i cilj odgojnog rada u domu. Ona su univerzalna što znači da su ista u cijelom svijetu. Nadalje, autor prilaže sljedeća načela odgojnog rada u domu:

- *načelo svrsishodnosti* – poznavanje cilja i odgojnih zadataka (poznavati što odgojem želimo postići), poznavanje etičkih osnova odgojnog rada, posjedovanje jasne perspektive odgojnog rada, uvjerenost odgajatelja u uspjeh odgojnog rada;
- *načelo aktivnosti* – pedagoško djelovanje, suradnja i poštivanje osobnosti odgajnika, aktiviranje istog pomoću raznih metoda, oblika i sredstava, samoodgoj kao odgojni postupak, aktivno sudjelovanje u domskoj sredini, odgajatelj viđen kao voditelj, savjetnik i suradnik;
- *načelo pozitivne orijentacije* – uočavanje i poticanje pozitivnih postupaka kod odgajnika, međusobno povjerenje i uvažavanje, poštivanje osobnosti odgajnika, zahtjev za poštivanjem humanog pristupa, poznavanje odgajnika;
- *načelo mnogostranosti* – korištenje mogućnosti i sposobnosti odgajnika na različitim razvojnim područjima, odgojna područja (tjelesni, moralni, intelektualni, estetski, radni odgoj), važna priroda čovjeka kao i aktivnosti odgajnika, bez jednostranosti i ograničenja;

- *načelo primjerenosti* – poznavanje razvoja kako bi se pravilno odabrale metode i sredstva odgoja, važno dobro poznavanje odgojenika kako bi zadaci bili primjereni dobi i spolu istoga;
- *načelo individualizacije* – polaznica odgoja u domu su mogućnosti i osobine odgajanika, pretpostavlja različite odgojne strategije, potrebna je individualizacija odgojnog procesa koja sadrži četiri motiva:
 - antropološki aspekt – razvoj osobnosti s vrijednosnog stajališta
 - psihološki aspekt – u skladu s razvojnim fazama odgajanika
 - terapijski aspekt – spoznaja i unapređivanje osobnih dispozicija odgajanika
 - socijalno-kompenzacijski aspekt – sinteza različitih načina učenja i ponašanja;
- *načelo socijalizacije* – uključivanje odgajanika u odgojnu skupinu/domsku zajednicu, poštivanje ljudskih prava, suodlučivanje u domu (domska samouprava), sinteza individualizacije i socijalizacije i sl.;
- *načelo jedinstvenosti* – skladno djelovanje svih odgojnih čimbenika koji moraju djelovati jedinstveno, koordiniranje odgojnog djelovanja, zahtjevi i jasne obveze odgajanika, ustroj rada i života u domu mora biti dobro postrojen;
- *načelo dosljednosti* – zajednički, sustavan i dosljedan pristup svih odgojnih čimbenika, sklad sa samim sobom, pozitivan odnos prema odgajanicima;
- *načelo društvenosti* – poštivanje potreba i prava ostalih odgajanika u domu, stvaranje uvjeta za različite forme afirmiranja u domu, javni nastupi i domske manifestacije, preuzimanje osobne i društvene odgovornosti.

Vrste domova

Prema Pravilniku o vrsti doma za djecu i doma za odrasle osobe i njihovoj djelatnosti, te uvjetima glede prostora, opreme i potrebnih stručnih i drugih djelatnika doma socijalne skrbi (NN 101/99) postoje:

- 1) Dom za tjelesno ili mentalno oštećene odrasle osobe u koji se smještaju punoljetne osobe kod kojih je tjelesno ili mentalno oštećenje utvrdilo tijelo vještačenja socijalne skrbi, zdravstva, mirovinskog osiguranja ili drugo nadležno tijelo vještačenja prema posebnim propisima (čl. 39.)
- 2) Dom za starije i nemoćne osobe (čl. 57.) koji se može osnovati kao:

- a) dom za starije i nemoćne osobe,
- b) prihvatilište za odrasle osobe ili
- c) dom za dnevni boravak.

Prema čl. 58. Pravilnika, dom za starije i nemoćne osobe u sklopu stalnog smještaja pruža usluge stanovanja, prehrane, održavanja osobne higijene, brigu o zdravlju, njegu, radne aktivnosti i korištenje slobodnog vremena za najviše 200 korisnika po objektu.

Prema čl. 59. Pravilnika, prihvatilište za odrasle osobe u sklopu privremenog smještaja osigurava privremeni boravak, prehranu, hitnu medicinsku pomoć, nabavu prijeko potrebne obuće i odjeće, troškove prijevoza u mjesto prebivališta u vlastitu ili udomiteljsku obitelj, dom socijalne skrbi ili drugu ustanovu za najviše 50 korisnika.

Prema čl. 60. Pravilnika, dom za dnevni boravak osigurava zadovoljavanje životnih potreba: boravak, prehranu, održavanje osobne higijene, brigu o zdravlju, njegu, radne aktivnosti i korištenje slobodnog vremena za najviše 50 korisnika.

- 3) Dom za psihički bolesne odrasle osobe koji u sklopu stalnog smještaja pruža usluge stanovanja, prehrane, održavanje osobne higijene, brigu o zdravlju, njegu, radne aktivnosti, psihosocijalnu rehabilitaciju i korištenje slobodnog vremena za najviše 200 korisnika po objektu (čl. 62.).
- 4) Dom za odrasle osobe ovisnike o alkoholu, drogama ili drugim opojnim sredstvima koji nakon medicinskog liječenja pruža ovisnicima o alkoholu i uživateljima opojnih droga, usluge zbrinjavanja, psihosocijalne rehabilitacije, radne okupacije i društvene reintegracije (čl. 64.).

U ovom radu bit će govora o domovima za starije i nemoćne o čemu nešto više u nastavku rada.

Institucije za starije (osobe treće životne dobi)

Institucionalna skrb o starijim osobama odnosi se na uslugu smještaja koja se starijim osobama pruža u domovima socijalne skrbi ili drugim pravnim osobama, a može obuhvatiti: usluge prihvata, stanovanja, prehrane, nabave odjeće i obuće, održavanja osobne higijene, brige o zdravlju i njege, čuvanja, radnih aktivnosti, psihosocijalne rehabilitacije te organizacije slobodnog vremena (Ćurković, 2017).

Prema posljednjim podacima Ministarstva zdravlja (2012), u Republici Hrvatskoj postoji 226 domova za starije i nemoćne osobe, od toga su tri državna doma, 45 županijskih i 178 domova drugih osnivača te je njima obuhvaćeno 17536 korisnika. Isto tako, važno je naglasiti kako 56700 osoba čeka na neki oblik smještaja u domovima za starije i nemoćne u Hrvatskoj (prema Štambuk, Sučić, Vrh, 2013). Navedene brojke dovode do toga da postojeći smještajni kapaciteti ne mogu adekvatno odgovoriti na potrebe osoba starije životne dobi.

Domovi su nezamjenjive ustanove za zbrinjavanje starijih osoba koje više nisu u mogućnosti brinuti o najosnovnijim životnim potrebama, a nemaju nikakvu pomoć svojih srodnika. To su mjesta koja osobi sa znatno smanjenim fizičkim i ostalim mogućnostima osiguravaju život dostojan čovjeka (Smolić-Krković, 1974). Unatoč činjenici da postoje brojni prigovori na domski smještaj i brigu o starim osobama ovakvog tipa, potražnja za domovima je uvijek aktualna.

U skrbi za starije, prema Havelka (2001), moraju se poštivati dva osnovna načela :

1. načelo humanističkog pristupa, prema kojemu ta skrb mora biti organizirana uz očuvanje socijalne uključenosti i dostojanstva starijih ljudi, te
2. načelo nužnosti održivog društvenog razvoja, tj. nastojanja da napori za poboljšanje kvalitete života starijih generacija ne otežavaju gospodarski razvoj društva.

Glavni prigovor domskom smještaju je što se stariju osobu izdvaja iz njene fizičke i socijalne sredine te ju se tako izlaže pojačanom stresu i nezadovoljstvu životom. Za stariju osobu promjena mjesta boravišta često je praćena socijalnom izolacijom, problemima u prilagodbi i osjećajem da se nekome nameće ili da joj se netko nameće (prema Štambuk, 1999).

Starije osobe relativno brzo prihvaćaju domski smještaj, to pokazuju istraživanja provedena u Zagrebu u posljednjih 15-ak godina. Tursan (1996) (prema Lovreković, Leutar, 2010) je na

uzorku od 200 ispitanika u jednom zagrebačkom domu umirovljenika na pitanje *općenitog zadovoljstva boravkom u domu* dobila sljedeće rezultate:

- 1,5% ispitanika odgovorilo je da je nezadovoljno,
- 5,5% nije moglo procijeniti,
- 94% ispitanika vrlo je zadovoljno ili zadovoljno boravkom u domu.

U ispitivanju provedenom nekoliko godina kasnije na uzorku od 230 starih osoba smještenih u nekoliko domova u Zagrebu, Štambuk (1999; 2001) je dobila nešto lošije rezultate na pitanju zadovoljstva boravkom u domu.

Prostor i oprema u domovima

Radi nesmetanog kretanja korisnika u kolicima i općenito, važno je da je prostor doma adekvatno opremljen i pripremljen. Prema Pravilniku o mjerilima za razvrstavanje domova za starije i nemoćne osobe (NN 121/2000) prilaz samoj zgradi mora omogućavati nesmetan dolazak vozila s bolesnim ili nepokretnim korisnicima,. Što se tiče stuba, one ne smiju biti više od 14 cm te nastupna ploha stuba mora biti zaštićena od klizanja. Moraju biti postavljene rampe kako bi se osobe u kolicima mogle nesmetano kretati ustanovom. Spavaonice u stambenom dijelu doma može imati najviše četiri ležaja, a površina spavaonice treba najmanje 6m² po korisniku. Spavaonica u jedinici za pojačanu njegu može imati najviše pet ležajeva, a površina spavaonice treba biti najmanje 7m² po korisniku. Spavaonica treba imati dnevno svjetlo, mogućnost prirodnog provjetravanja i ne smije biti prolazna. Prostorije za obavljanje osobne higijene moraju biti odvojene za žene i muškarce. Blagovaonica može imati jednu ili više prostorija sa stolovima i stolicama koje omogućavaju istovremeno blagovanje za najmanje 50% pokretnih korisnika. Najmanje 50% ukupnog kapaciteta doma mora biti namijenjeno za pojačanu njegu korisnika. Ukoliko dom nema odvojeni prostor za dnevni boravak propisane površine (najmanje 1m² po korisniku), za potrebe dnevnog boravka korisnika može se koristiti prostor blagovaonice u vremenu kada se ne koristi za prvotnu namjenu. Hodnici trebaju biti široki minimalno 180cm. Soba korisnika mora biti opremljena ormarom za odjeću odvojeno za svakog korisnika s mogućnošću zaključavanja, stolom, stolicom, noćnim ormarićem i svjetiljkom. U hodniku, kupaonici i zahodu trebaju se ugraditi rukohvati. Ako zgrada ima više od dvije etaže treba imati dizalo. Dom mora za pružanje njege korisnicima, ovisno o vrsti usluge osigurati minimum opreme i pomagala za njegu korisnika kao što su: termofor, vrećice

za led, irigator, posude za umivanje, posude za stavljanje obloga, veliki umivaonik za umivanje u krevetu, vaga, invalidska kolica, nosila, toplomjeri, plahte, pokrivači, gumirana plahta, čaše, hladnjak, posude za mokrenje, pljuvačnice, sušila za kosu, brijajući aparati, gumene pregače, plastične zavjese za kupaonice ili tuš kabine.

Stručni djelatnici, djelatnici za njegu štićenika i drugi potrebni djelatnici

Prema Pravilniku o mjerilima za razvrstavanje domova za starije i nemoćne (NN 121/2000) dom koji smještava do 50 korisnika mora imati:

- jednog socijalnog radnika (VŠS/VSS) koji će obavljati poslove stručnog socijalnog rada i radne terapije,
- četiri medicinske sestre (jedna VŠS, ostale SSS – općeg usmjerenja),
- četiri njegovateljice (PKV – osnovna škola i završeno osposobljavanje za njegovateljice),
- fizioterapeuta koji će obavljati poslove 20h tjedno,
- jednu čistačicu na 450 m² prostora u kojem borave korisnici,
- jednog ekonoma koji obavlja poslove vozača i kućnog majstora, jednog skladištara koji obavlja i poslove kućnog majstora,
- tri kuhara, dva pomoćna kuhara, tri servirke,
- dvije pralje-glačare.

Poslove stručnog socijalnog rada i radne terapije može obavljati ravnatelj doma ukoliko je socijalni radnik (VŠS/VSS).

Dom koji smještava od 50 do 100 korisnika mora imati:

- jednog socijalnog radnika (VŠS/VSS) koji će obavljati poslove stručnog socijalnog rada i radne terapije,
- pet medicinskih sestara na 50 teže pokretnih, nepokretnih i inkontinentnih korisnika, kao i korisnika sa specifičnim potrebama (jedna VŠS, a ostale SSS-općeg usmjerenja),
- sedam njegovateljica na 50 teže pokretnih, nepokretnih i inkontinentnih korisnika, kao i korisnika sa specifičnim potrebama (PKV-osnovna škola i završeno osposobljavanje za njegovateljice),

- fizioterapeuta (SSS) koji će obavljati poslove 20 sati tjedno,
- jednu čistačicu na 450 m² prostora u kojem borave korisnici,
- jednog ekonoma koji obavlja poslove vozača i kućnog majstora, jednog skladištara koji obavlja i poslove kućnog majstora,
 - tri kuhara, dva pomoćna kuhara, tri servirke,
- tri pralje – glačare.

Dom koji smještava 100 do 150 korisnika mora imati:

- jednog socijalnog radnika (VŠS/VSS) koji će obavljati poslove stručnog socijalnog rada,
- jednog radnog terapeuta (VŠS/VSS) koji će obavljati poslove 20 sati tjedno,
- pet medicinskih sestara na 50 teže pokretnih, nepokretnih i inkontinentnih korisnika, kao i korisnika sa specifičnim potrebama (jedna VŠS, a ostale SSS-općeg usmjerenja),
- sedam njegovateljica na 50 teže pokretnih, nepokretnih i inkontinentnih korisnika, kao i korisnika sa specifičnim potrebama (PKV-osnovna škola i završeno osposobljavanje za njegovateljice),
- jednog fizioterapeuta (SSS),
- jednu čistačicu na 450 m² prostora u kojem borave korisnici,
- jednog ekonoma – vozača – kućnog majstora, jednog skladištara – kućnog majstora, jednog kućnog majstora,
- četiri kuhara, tri pomoćna kuhara, četiri servirke,
- tri pralje – glačare.

Dom koji smještava od 150 do 200 korisnika mora imati:

- jednog socijalnog radnika (VŠS/VSS) za obavljanje poslova stručnog socijalnog rada,
- jednog radnog terapeuta (VŠS/VSS),
- pet medicinskih sestara na 50 teže pokretnih, nepokretnih i inkontinentnih korisnika, kao i korisnika sa specifičnim potrebama (jedna VŠS, a ostale SSS – općeg usmjerenja),
- sedam njegovateljica na 50 teže pokretnih, nepokretnih i inkontinentnih korisnika, kao i korisnika sa specifičnim potrebama (PKV-osnovna škola i završeno osposobljavanje za njegovateljice),
- jednog fizioterapeuta (SSS),
- jednu čistačicu na 450 m² prostora u kojem borave korisnici,

- jednog ekonomu – vozača – kućnog majstora, jednog skladištara – kućnog majstora, jednog kućnog majstora,
- četiri kuhara, tri pomoćna kuhara, četiri servirke,
- četiri pralje – glačare.

Za svakih 150 korisnika broj socijalnih radnika i radnih terapeuta uvećava se za jednog djelatnika. Broj pomoćno-tehničkog osoblja u domu koji smještava više od 200 korisnika povećavat će se razmjerno broju djelatnika u domu koji smještava od 150 do 200 korisnika.

Organizacija slobodnog vremena u domovima za starije

Prema Pravilniku o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi (NN 64/2009), u okviru skrbi izvan vlastite obitelji pružaju se usluge stanovanja i prehrane, brige o zdravlju i njege, socijalnog rada, psihosocijalne rehabilitacije, radne terapije, organiziranog provođenja slobodnog vremena i drugih programa u lokalnoj sredini, s ciljem poboljšanja kvalitete života. Jedan od najvažnijih aspekata uspješne prilagodbe pojedinca u novoj društvenoj sredini te prihvaćanja izmijenjenih uloga u domskoj zajednici jest strukturiranje dnevnih aktivnosti u instituciji.

Kako je doba starosti razdoblje opadanja psihofizičkih sposobnosti, osoba mora biti snažno motivirana da zadrži poželjnu razinu dnevne funkcionalnosti. Stoga je kod kreiranja slobodnog vremena osoba starije životne dobi važna animacija, odnosno poticanje na samoostvarenje kroz aktivnosti u slobodno vrijeme. Kako bismo održali motivaciju starijih osoba za sudjelovanje u različitim aktivnostima, važno je prepoznati njihove interese, sklonosti te također njihove mogućnosti. Pri tome treba voditi računa o tome da odabrane aktivnosti nisu na teret štićenika te da ih aktivnosti ne opterećuju.

Aktivnost čovjeka s godinama se mijenja. Kod osoba starije životne dobi (65 godina i više) nastupa vrijeme prilagodbe na nove aktivnosti povećanja slobodnog vremena. Aktivnosti u slobodno vrijeme usmjerene su na očuvanje zdravlja i štite pojedinca od negativnih utjecaja koji se javljaju u neorganiziranom provođenju slobodnog vremena u instituciji ili u vlastitom domu. Stavljajući naglasak na planiranje i organiziranje slobodnog vremena osoba starije životne dobi, pogotovo u institucionaliziranim oblicima boravka. Neovisno o kronološkoj dobi, svaki pojedinac je sposoban obavljati određenu vrstu tjelesne aktivnosti te u tom slučaju, starost ne predstavlja ograničavajući faktor za vježbanje, već upravo predstavlja mentalnu i tjelesnu

higijenu koja omogućuju više slobode, autonomnosti i zadovoljstva (prema Močnik, Neuberger i Canjuga, 2015) Dakle, misao kako starije osobe nisu sposobne baviti se fizičkim aktivnostima nema potkrjepu (ukoliko im tjelesne teškoće stvaraju prepreku). Važno je naglasiti kako starije osobe ne treba forsirati niti im zadavati zadatke koje su nekoć bili u stanju obaviti, treba imati na umu da neovisno o mentalnoj sposobnosti, tjelesna starost ipak ima utjecaja na tijelo i treba zajedno sa štićenikom doći do ideja koje su najbolje za njega samoga.

Na primjeru Doma za starije i nemoćne osobe "Kantrida" Rijeka⁴, bit će izneseni primjeri aktivnosti koje se koriste u tom domu. Aktivnosti se mogu podijeliti na tri osnovne skupine s obzirom na:

A) način izvođenja (metode),

- a) individualni rad – temeljen na uspostavi dijaloga i razvijanju suradništva s korisnicima (upoznavanje, procjena i osnaživanje postojećih te razvoj novih sposobnosti i znanja)
- b) grupni rad – dijeljenjem iskustava, članovi grupe ostvaruju potrebu za pripadanjem, pružaju si podršku, uče jedni od drugih, lakše usvajaju nove vještine i znanja

B) zdravstveno stanje korisnika i mogućnost njihova uključivanja u primjereni oblik rada,

- a) aktivnosti s korisnicima stacionarnih odjela, tj. rad s nepokretnima i teško pokretnima – cilj je motivirati korisnike za neke od brojnih aktivnosti koje se izvode te ih osnažiti za "treniranje" postojećih i unapređenje preostalih sposobnosti. Nastoji se postići koordinacija i suradnja svih stručnih djelatnika, medicinskog osoblja i drugih radnika ustanove.
 - i. psihosocijalni rad: poticanje i održavanje komunikacijskih i socijalnih vještina, razvijanje interesa za provođenje aktivnosti, podrška i savjetovanje i sl.
 - ii. aktivnosti radno-okupacijske terapije: čitanje novina, rješavanje križaljki, društvene igre, muzikoterapija, kreativan rad i sl.
 - iii. fizikalna terapija: vježbe za održavanje mišićne jakosti, vježbe snage i disanja, snalaženje u prostoru, kretanje uz pomoć medicinskih naprava i sl.

⁴ Preuzeto sa web stranice Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije (<http://www.zzjzpgz.hr>)

- b) aktivnosti s korisnicima stambenih odjela, tj. aktivnosti pokretnih – slobodno vrijeme je ispunjeno brojnim aktivnostima koje se najčešće provode kroz različite oblike grupnog rada (psihosocijalni rad), no isto tako provode se i radno-terapeutske aktivnosti. Primjeri aktivnosti su: sudjelovanje u društvenim događanjima, sportsko-rekreacijske aktivnosti, ručni rad, likovne aktivnosti, domaćinske aktivnosti, međusobna pomoć i podrška korisnika, rekreativno-rehabilitacijske aktivnosti, zdravstvene tribine i sl.

C) vrstu poslova koje obavljaju stručni radnici.

Najnovija istraživanja Krugera, Deborah i Faika (2011) tvrde da vježbanje "mentalnog mišića" u slobodno vrijeme pomaže umu da bude zdrav. Stoga slobodnovremenske aktivnosti značajno nastoje smanjiti aspekte dosade, usamljenosti, stresa i depresije s ciljem promicanja i održavanja dobrog moralnog i psihološkog zdravlja i kondicije za dugotrajno institucionalizirane starije osobe (prema Mbuthia i Bambot, 2011).

Pri organiziranju slobodnog vremena u domovima za starije mogu se javiti i određene teškoće poput teškoća zbog prijelaza iz društvene sredine, u kojoj su živjeli, u instituciju, teškoće prilagodbe na život u instituciji – svaka osoba se treba prilagoditi i uklopiti u kolektiv, teškoće u motiviranju kod organizacije slobodnog vremena – interesi se mogu često mijenjati, no i smanjiti zbog napuštanja socijalnih uloga, teškoće vezane za starije osobe kod kojih dolazi do psihofizičkog propadanja i teškoće kod pružanja određenih uvjeta života u instituciji (prema Andrijević, 2009). Kako bi se teškoće umanjile potrebni su stručni djelatnici koji uvelike pridonose ugodnijem boravku i funkcioniranju u ustanovi.

Stručni djelatnici

Stručni djelatnici su oni koji su adekvatno osposobljeni za rad s korisnicima doma, onaj potencijal koji materijalne, prostorne i koncepcijsko stručne uvjete integrira u koherentnu cjelinu i svojim ponašanjem i postupcima pretvara u specifičan stručni program skrbi i odgoja (Rosić, 2001) Nadalje će nešto više riječi biti o socijalnim radnicima, radnim terapeutima i fizioterapeutima.

Socijalni radnici

Socijalne radnike možemo definirati kao stručnjake koji se primarno bave proučavanjem i rješavanjem socijalnih problema pojedinca, kao što su problemi stanovanja, prehrane te higijenskih i materijalnih uvjeta života i rada, kao i problema u međuljudskim odnosima i ponašanju pojedinaca.

Socijalni radnici u umirovljeničkim domovima se uključuju uz druge stručnjake u analiziranje socijalnih problema ili procjenu uspješnosti mjera socijalne politike i socijalne zaštite kojima se nastoje ublažiti ili riješiti ti problemi. Sudjeluju i u planiranju mjera socijalne politike i zaštite, a brinu i o obiteljskim kontaktima štićenika. Vode računa o okupacijskoj ili radnoj terapiji štićenika, njihovoj rekreaciji i zabavi, džeparcu, vode socijalnu i drugu štićenikovu dokumentaciju, sudjeluju u primanju i otpustu štićenika i pomažu u različitim drugim, za štićenike važnim, aktivnostima, surađujući s centrima za socijalni rad, sudovima i drugim službama.

Mrazović (2011) navodi kako je osnovna uloga socijalnog radnika usmjerenost na problematiku pojedinca, a potrebna su sveobuhvatna znanja i vještine koje im omogućuju:

- pružanje kvalitetne stručne potpore i poticanje štićenika da iskoristi sve svoje preostale sposobnosti pri rješavanju nastalih teškoća,
- podizanje standarda i dostupnosti određenih oblika socijalnih usluga i pomoći,
- utjecaj na pravno uređenje i razvoj socijalne politike u cijelosti.

Ukoliko socijalni radnik nije u mogućnosti pružiti odgovarajuću stručnu potporu uslijed pomanjkanja profesionalnog znanja, preopterećenosti drugim poslovima ili osobnim razlozima poput sukoba interesa, mora izvijestiti štićenika i usmjeriti ga drugom kompetentnom stručnjaku. Također, socijalni radnik ima pravo na priziv savjesti, no samo ako time ne dovodi štićenika u izrazito nepovoljno stanje ili životnu opasnost.

Radni terapeuti

Prema definiciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, radni terapeuti su znanstveni djelatnici koji pomažu ljudima sa smanjenim tjelesnim i mentalnim sposobnostima da budu što samostalniji i da se što bolje uključe u normalan život. Mnoge ozljede i bolesti sustava za kretanje, živčanog i drugih tjelesnih sustava ostavljaju trajne posljedice, zbog kojih je teško obavljati svakodnevne aktivnosti – od kretanja i održavanja osobne higijene do obavljanja poslova, razonode i druženja. Radni terapeuti im pomažu te potiču i uče novim načinima izvođenja određenih radnji uz pomoć posebnih pomagala.

Radni terapeut najčešće radi kao jedan od članova stručnog tima u bolnicama, rehabilitacijskim ustanovama, domovima umirovljenika i ustanovama za osobe s teškoćama u razvoju. U ustanovama poput psihijatrijskih bolnica, domova umirovljenika i ustanova za osobe sa smetnjama u razvoju, radni terapeuti planiraju i osmišljavaju i slobodno vrijeme štićenika. Organiziraju i vode radno-terapijske radionice (likovne, glazbene i dr.), organiziraju razne oblike druženja: tribine, proslave, predstave, organiziraju raznorazne posjete poput kina, kazališta, crkve i sl.

Cilj okupacijsko-radnog terapeuta je privući što više štićenika da sudjeluju na aktivnostima, da budu uključeni u rad, da im se omogući da se osjećaju korisnima i ispunjenima. Isto tako ciljevi terapije bi trebali biti usmjereni prema sve većoj sposobnosti za brigu o sebi i samostalnosti u vođenju domaćinstva te uključivanju u posao i slobodne aktivnosti (prema Mrazović, 2011). Radni terapeut uz pomoć okupacijsko-radne terapije nastoji kod starijih osoba sačuvati preostale psihofizičke sposobnosti čiji je cilj da ih se u što većoj mogućoj mjeri učini aktivnima, da sačuvaju samopoštovanje i spriječe misli o vlastitoj bezvrijednosti i gubitku svojih sposobnosti i fizičkih mogućnosti.

Jedna od najčešće korištenih metoda radnog terapeuta je tzv. biografska metoda koja pridonosi utvrđivanju područja štićenikovih interesa, hobija te aktivnosti koje je starija osoba razvila prije dolaska u ustanovu. Pomoću ove metode život štićenika se sagledava u cijelosti, ne samo od trenutka ulaska u ustanovu.

Radna terapija se na osnovu postizanja izvjesnih ciljeva može opisati kao:

1. funkcionalna – obuhvaća uvježbavanje pokreta kroz određenu aktivnost (jačanje mišićne snage, uvježbavanje koordinacije pokreta)
2. zabavna – ispunjavanje slobodnog vremena, ima pretežno psihički efekt. Zanimanje za kulturne aktivnosti ovisi o ranijim životnim navikama i zdravlju, o navikama čitanja, muziciranja, razgovora, putovanja, gledanja TV-a i slušanja radija.

Fizioterapeuti

Prema Hrvatskom zboru fizioterapeuta⁵, fizioterapeuti su zdravstveni stručnjaci koji osiguravaju i pružaju usluge ljudima s ciljem razvoja, održavanja i obnavljanja maksimalne pokretljivosti uz usavršavanje kvalitete kretanja te funkcionalnih mogućnosti tijekom cijelog ljudskog vijeka. Oni su stručnjaci koji upravljaju procesom fizioterapije, rade s osobama svih dobi kako bi održali i poticali zdravlje i kako bi podržali restituciju funkcije i samostalnost kada pojedinci imaju probleme izazvane bilo kojim poremećajem koji se odražava na sustav za pokretanje i/ili onesposobljenost koja je proizvod tih poremećaja. Procjenjuju zdravstveno stanje svojih pacijenata te na temelju iste i onoga što propiše liječnik, planiraju rad sa svakim pacijentom i izrađuju program koji sadrži opis postupaka i predviđenih ishoda terapije.

U radu sa starijima fizikalna terapija može olakšati bol od ozljeda i poboljšati ravnotežu s obzirom da je jedan od najčešćih razloga zašto starije osobe zahtijevaju fizikalnu terapiju upravo zato jer su doživjeli neku od ozljeda prilikom pada. Mnoga medicinska stanja koja često pogađaju starije osobe te zahtijevaju fizikalno liječenje uključuju: artritis, osteoporozu, bol povezanu s malignim bolestima, udarce, demenciju, Alzheimerovu bolest i inkontinenciju. Jedno od najboljih poboljšanja dobivenih fizikalnom terapijom odnosi se na samostalnost tj. neovisnost starijih osoba kada govorimo o njihovoj mobilnosti. Mnogi korisnicima domova za starije dobivaju fizikalnu terapiju kako bi postigli, obnovili ili održali najbolje moguće fizičko stanje. Za starije osobe, fizikalna terapija može biti samo još jedna metoda liječenja koja se može pokušati, kada njihova tijela ne mogu izdržati operacije ili opasnije mogućnosti liječenja. Dodatni bonus fizikalne terapije je da ne donosi neželjene nuspojave lijekova ili operacije.

⁵ Preuzeto sa stranice Hrvatskog zbora fizioterapeuta (<http://www.hzf.hr/about>)

U radu s nepokretnim pacijentima fizioterapeuti provode razne vježbe kako bi očuvali funkciju zglobova i mišića koje pacijent upotrebljava. Uče i motiviraju pacijente da se pravilno služe štakama, protezama, kolicima i drugim pomagalicama koja im pomažu u obavljanju svakodnevnih aktivnosti.

Jedna od najvažnijih osobina fizioterapeuta je upravo strpljivost, jer će rezultati fizikalne terapije biti vidljivi tek nakon marljivog i upornog rada s pacijentom. Mora biti kadar pružiti podršku i poticati aktivno sudjelovanje, osobito ako dođe do posustajanja i želje za odustajanjem kod pacijenta jer mu je teško ili je depresivan. Komunikacijske vještine i sposobnost razumijevanja pacijentove situacije preduvjeti su za stvaranje odnosa povjerenja i prenošenje uvjerljivih poruka o važnosti i učinkovitosti terapije.

Pedagozi

Prema Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, pedagozi su stručnjaci koji se bave proučavanjem i istraživanjem područja odgoja i obrazovanja te primjenom tih spoznaja u različitim okruženjima. Spoznaje iz spomenutih područja koriste kako bi unaprijedili kvalitetu života pojedinca i društva u cjelini.

U domovima postoje četiri oblika odgojnog rada:

- a) rad u odgojnoj skupini
- b) frontalni oblik rada
- c) rad u malim skupinama
- d) individualni oblik rada

Imajući na umu starije osobe, svaki oblik ima svoje prednosti i nedostatke. Kao najčešći oblik odgojnog rada pojavljuje se rad u malim skupinama jer se stariji grupiraju po svojim interesima pa tako i po odabiru slobodnovremenskih aktivnosti u instituciji. Glavni cilj pedagoga u domskim ustanovama je upoznati svoje "odgajanje" i tako pospješiti svoje djelovanje. Poznavanje štićenika je osobito važno u komunikacijskom smislu jer nudi mogućnost unapređenja grupne i individualne komunikacije, razvoja otvorenosti, iskrenosti i razumijevanja. Takav rad, prema Rosiću (2007), podrazumijeva "stručnost odgojitelja, pedagoški takt, elastičnost i međusobno razumijevanje za zajedničke ciljeve i zadaće." Vidljiv

je veliki potencijal u pedagozima kao odgojiteljima i kao stručnim suradnicima u domovima umirovljenika. Važno je naglasiti i to da pedagog može biti savjetnik kako korisnicima doma tako i svim djelatnicima kao kritički prijatelj koji ima uvid u više aspekata rada ustanove. Proučavajući literaturu i web stranice domova u RH, nema podataka o zaposlenosti pedagoga, no Janković je već 1967. godine govorio o važnosti obrazovanja pedagoga za slobodno vrijeme. Kritizirao je tadašnje učiteljske škole, pedagošku akademiju, filozofske i prirodoslovno-matematičke fakultete te visoke škole jer su studenti u okviru pedagoškog obrazovanja i studija pedagogije bili vrlo malo upoznati s problematikom slobodnog vremena.

Janković (1967) preporuča pripremanje kadrova za slobodno vrijeme na različite načine: na pedagoškim katedrama i odsjecima nastavnčkih škola, pedagoških ustanova (zavoda, instituta), pedagoških društava kao i pojedinih društvenih organizacija. U današnje vrijeme situacija nije puno bolja, na slobodno vrijeme se ne stavlja naglasak, a pedagozi kao stručnjaci bi trebali i na teorijskom i na praktičnom dijelu sudjelovati pri organiziranju slobodnog vremena. Jasno je kako slobodno vrijeme u domovima za starije ne provode pedagozi te kao takvi nisu traženi za rad u domovima zanemarujući mogućnost zapošljavanja pedagoga u drugim područjima osim škola, vrtića i domova za djecu. HZZ navodi kako postoje i druge ustanove koje nude mogućnost zapošljavanja pedagoga te su također važne u današnjem društvu: učenički i umirovljenički domovi, penološke ustanove, centri za kulturu, ustanove za organizaciju slobodnog vremena, vojska, policija te znanstveno-istraživačke ustanove.

Empirijski dio rada

Problem i cilj istraživanja

Pronađeno je nekoliko istraživanja povezanih s tematikom slobodnog vremena starijih osoba, no niti jedno u potpunosti istog interesa i značenja. Autorica Andrijević (2009) istražuje samu organizaciju slobodnog vremena umirovljenika u umirovljeničkim domovima što je poslužilo kao primjerak istraživanju u ovome radu. Autori Nowinska i Bakota (2018) bave se slobodnim vremenom i aktivnostima starijih osoba uzevši za primjer Centar za seniorske aktivnosti Czestochowa iz Poljske. Centar se ne može uvrstiti u domove za starije nego više sličnosti nosi s poludnevnom boravkom starijih gdje se provode raznorazne aktivnosti. Nadalje, istraživanje slobodnog vremena hospitaliziranih osoba koje naglasak stavlja na promoviranje zdravlja, istražujući stajališta njegovatelja (Mbuthia i Bambot, 2011). Istraživanje o samoj kvaliteti života osoba u domovima za starije i nemoćne osobe provedeno je u Zagrebu (Lovreković i Leutar, 2010) unutar kojega je jedan segment bio i druženje i provedba aktivnosti u domu.

Sva navedena istraživanja su poslužila pri izradi upitnika.

Problem istraživanja glasi jesu li osobe smještene u domovima za starije i nemoćne zadovoljne slobodnovremenskim aktivnostima koje postoje u domovima?

Cilj provedenog istraživanja u ovome radu je usporediti aktivnosti slobodnog vremena te ispitati zadovoljstvo istima u nekoliko domova za starije i nemoćne osobe na području Požeško-slavonske županije.

U ovome istraživanju korištena je kvantitativna metoda istraživanja s anketom koja je bila najprikladniji alat za prikupljanje podataka.

Hipoteze istraživanja / istraživačka pitanja

Slijede istraživačkih pitanja koja su se koristila u istraživanju.

P1: Jesu li korisnici domova za starije i nemoćne zadovoljni svojim boravkom u domu?

P2: Što starijim osobama znači slobodno vrijeme?

P3: Imaju li domovi organizirane slobodnovremenske aktivnosti?

P4: Jesu li korisnici domova za starije i nemoćne zadovoljni izborom slobodnovremenskih aktivnosti koje postoje unutar doma?

P5: Kako se korisnici domova osjećaju za vrijeme provedbe slobodnovremenskih aktivnosti?

Sukladno cilju istraživanja postavljene su hipoteze:

H1: Korisnici domova za starije i nemoćne na području Požeško-slavonske županije, osjećaju nezadovoljstvo svojim dosadašnjim boravkom u domu.

H2: Ne postoje značajne razlike u zadovoljstvu slobodnovremenskim aktivnostima između ispitanika s obzirom na dom u kojemu se nalaze.

H3: Ispitanici se osjećaju zadovoljno za vrijeme provedbe slobodnovremenskih aktivnosti u domovima u kojima se nalaze.

Način provođenja istraživanja; metoda; postupci i instrumenti

Istraživanje je provedeno u rujnu 2020. godine uz pomoć djelatnika triju domova u Požeško-slavonskoj županiji (Dom za starije i nemoćne Požega, Skrb Marino selo pod Gradskim društvom Crvenog križa Pakrac i Dom za starije i nemoćne Baketarić Resnik) zbog nemogućnosti osobnog posjeta domovima radi izvanrednog stanja uzrokovanog pojavom COVID-19.

S obzirom na korištenu deskriptivnu metodu istraživanja, kao metoda prikupljanja podataka korištena je anketa. Instrument je upitnik (Prilog 1.) koji se sastoji od 26 pitanja od kojih je 21

pitanje zatvorenog, a pet otvorenog tipa. Upitnik je sastavljen za potrebe ovog istraživanja u skladu s mogućnostima i razumijevanjem pitanja od strane starijih osoba (uzimajući u obzir slabovidnost i druge moguće teškoće ispitanika).

Prvi set pitanja prikazuje sociodemografske podatke ispitanika: dob, spol, stupanj završenog obrazovanja, vrijeme provedeno u domu i podatak s kime žive unutar doma/sobe.

Sljedeći set pitanja obuhvaća informacije o slobodnom vremenu ispitanika, bavljenje hobiem prije samog dolaska u dom, što je za ispitanike slobodno vrijeme, utječe li njihovo zdravstveno stanje na provođenje istoga te kako oni unutar doma provode svoje slobodno vrijeme,

Nadalje, pitanja su vezana za aktivnosti koje se provode unutar doma. Općenito postojanje takvih aktivnosti, primjeri mogućih aktivnosti, želje ispitanika o mogućim aktivnostima, osjećaji ispitanika vezani za aktivnosti, učestalost sudjelovanja u aktivnostima, osobe zadužene za provođenje aktivnosti, načini provođenja, zadovoljstvo ponuđenim aktivnostima.

Zadnji set pitanja obuhvaća zadovoljstvo boravkom u domu, ideje čime bi se ispitanici htjeli baviti, a nije organizirano u domu kao i pitanje o tome što im se najviše sviđa kao zaključno pitanje upitnika.

Ispitanicima su pročitane upute prije ispunjavanja upitnika (Prilog 1.) u kojima je objašnjen cilj samog istraživanja i metode koje će se pri tome koristiti. Svi podaci dobiveni ovim anketiranjem koristit će se samo u svrhu izrade ovog rada. Upitnik je anonimnog karaktera i sve informacije koje su dobivene bit će zaštićene i neće se koristiti u druge svrhe. Vrijeme je bilo neograničeno zbog mogućih teškoća korisnika.

Uzorak

Prigodnim nereprezentativnim uzorkom, anketiranjem su obuhvaćena tri doma na području Požeško-slavonske županije, Dom za starije i nemoćne Požega, Skrb Marino Selo pod Gradskim društvom Crvenog križa Pakrac, te jedan privatni dom: Dom za starije i nemoćne osobe Baketarić iz Resnika kod Pleternice. Ukupno je anketirano 119 ispitanika od kojih je 73 ženskog spola, a 46 muškog spola. Dob ispitanika je od 65 do 90 i više. Svi ispitanici su

samostalno pokretni, komunikativni te dobrih kognitivnih sposobnosti (prema riječima djelatnika zaposlenih u ustanovama).

Dom za starije i nemoćne Požega⁶

Dom je osnovan u prosincu 1990. god., a svoje prve korisnike udomio je u veljači 1991. godine. Do 2008. god. Dom je imao kapacitet za smještaj 131 korisnika, a dogradnjom jedinice za pojačanu njegu i preuređenjem Doma kapacitet je povećan za 57 mjesta te je razvrstan kao dom visoke druge kategorije. Tako da je danas moguće privremeno ili trajno smjestiti 188 korisnika.

Smješten je gotovo u samom centru Grada, u neposrednoj blizini stare gradske jezgre, požeškog baroknog Trga. Sama unutrašnjost Doma opremljena je po najvišim standardima za pružanje ugodne i opuštene kvalitete življenja. Namjena Doma je zbrinjavanje i zdravstvena skrb starijih osoba te osoba s tjelesnim invaliditetom, zdravstvenim problemima i sl.. Korisnici su smješteni u sobe koje su opremljene prema zdravstvenim potrebama korisnika doma, uz stalnu brigu o korisnicima uz stručno medicinsko osoblje.

Samim svojim položajem bitno utječe na kvalitetu života starijih osoba koje u njemu žive, jer im omogućava živjeti životom Grada i njegovih stanovnika, biti uključenima, kroz svakodnevne kontakte i susrete (odlasci u šetnju, crkvu, kazalište, izložbe, tržnicu).

Skrb Marino selo pod Gradskim društvom Crvenog križa Pakrac⁷

Skrb Marino Selo nalazi se u mreži domova socijalne skrbi Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Ukupni smještajni kapacitet Skrbi Marino Selo je 65 korisnika. Skrb Marino selo pruža usluge stalnog smještaja pokretnih i nepokretnih korisnika koje obuhvaćaju sljedeće usluge:

- stanovanje, prehranu i održavanje osobne higijene,
- brigu o zdravlju uz nadzor liječnika opće prakse,
- ostvarivanje prava iz sustava zdravstvenog osiguranja,
- radne aktivnosti i korištenje slobodnog vremena,
- fizikalnu terapiju po preporuci nadležnog liječnika,
- prijevoz korisnika do zdravstvenih ustanova.

⁶ Preuzeto s web stranice Dom Požega <https://www.dom-pozega.hr/o-nama.html> (16.9.2020)

⁷ Preuzeto s web stranice Gradskog društva Crvenog križa Pakrac <http://www.gdck-pakrac.hr/skrb-marino-selo.html> (16.9.2020.)

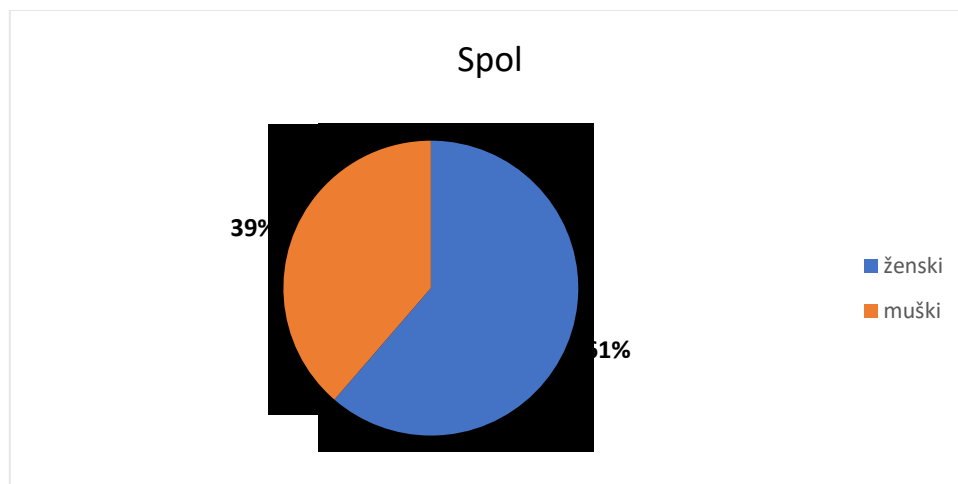
Dom za starije i nemoćne osobe Baketarić, Resnik⁸

Dom za starije i nemoćne osobe Baketarić, ustanova je za brigu o starijim i nemoćnim osobama. Smješten je u neposrednoj blizini grada Pleternice, petnaestak kilometara od Požege, te tridesetak kilometara od Slavenskoga Broda.

Moderan, suvremeno opremljen Dom sagrađen je u prirodnom okruženju podno pitomih obronaka planine Dilj, s velikim parkom, prekrasnim objektima vrtne arhitekture (oktogonska sjenica, potok, mostić, staze i klupe za odmor, mali zoološki vrt s bazenom za ukrasne patke i labudove) s velikim prostorom za odmor i šetnju. Na tri etaže smještene su sobe, uređene kao jednokrevetne, dvokrevetne i koje, opremljene modernim namještajem s pratećim kupaonskim i sanitarnim prostorijama, pružaju osjećaj udobnosti i komfora svim svojim korisnicima.

Analiza rezultata

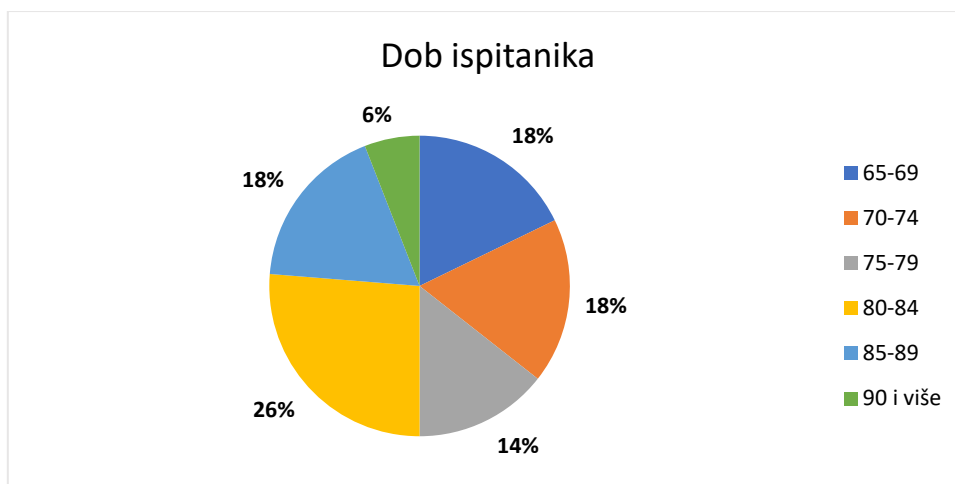
Sociodemografska obilježja ispitanika tipična su za stariju populaciju.

Slika 1. Udio muških i ženskih ispitanika u uzorku u postotcima

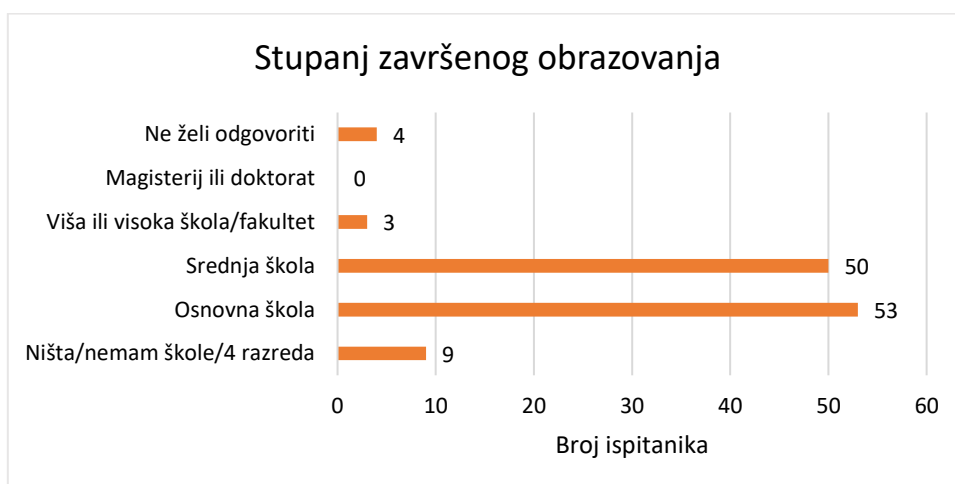
Podaci sa Slike 1. prikazuju da je u anketi sudjelovalo veći broj ispitanica, njih 73 (61%), a manji broj ispitanika, njih 46 (39%).

⁸ Preuzeto s web stranice Doma za starije i nemoćne Baketarić: <http://www.dombaketaric.hr> (16.9.2020.)

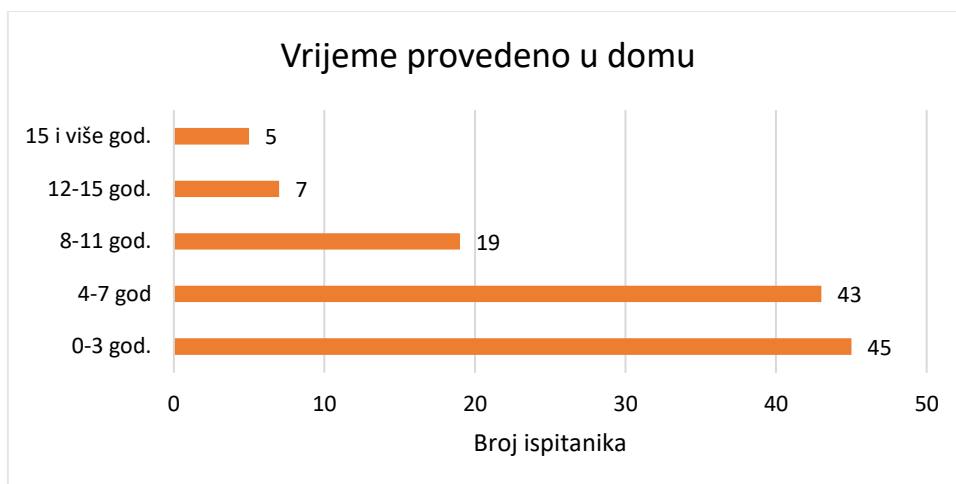
Slika 2. Prikazuje broj ispitanika prema dobi

Prema podacima iz Slike 2. najveći broj ispitanika je u dobi 80-84 godine, njih 31 (26%), zatim slijede ispitanici u dobi 65-69, 70-74 i 85-89, kojih je 21 (18%) u svakoj skupini, 17 ispitanika (14%) je u dobi 75-79 te najmanji broj ispitanika, njih sedam je u dobi od 90 i više godina.

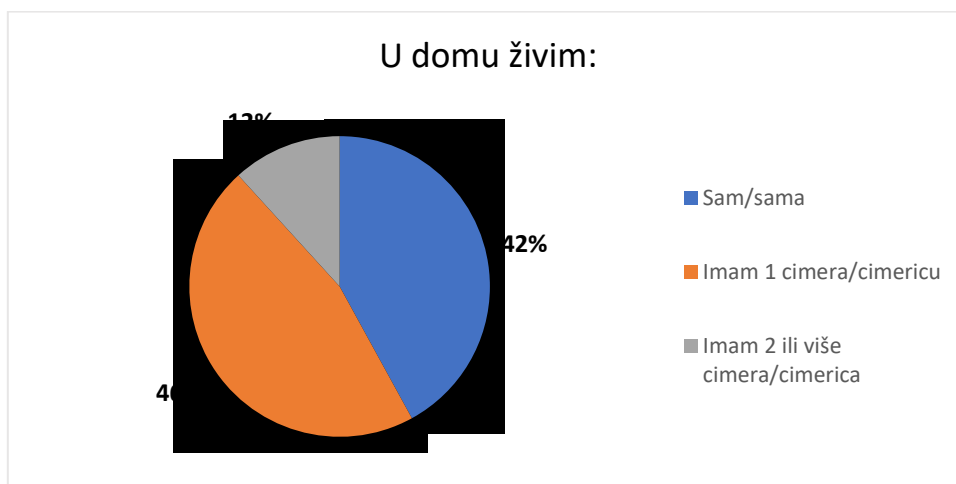
Slika 3. Prikazuje broj ispitanika prema završenom stupnju obrazovanja

Podaci sa Slike 3. prikazuju da je najveći broj ispitanika, njih 53 (45%) završio osnovnu školu dok je njih 50 (42%) završilo srednju školu. U Domu za starije i nemoćne Baketarić, osam ispitanika je odgovorilo da nije završilo ništa, da nema škole ili ima završena četiri razreda (nadopisano od strane ispitanika) dok je u Domu za starije i nemoćne Požega jedna osoba odgovorila da ima završena četiri razreda osnovne škole. Višu ili visoku školu/fakultet je završilo tri ispitanika (2%) dok nitko nije završio magisterij ili doktorat. 3% ispitanika (njih četiri) je označilo da ne želi odgovoriti na pitanje o stupnju završenog obrazovanja.

Slika 4. Prikazuje broj ispitanika prema vremenu provedenom u domu

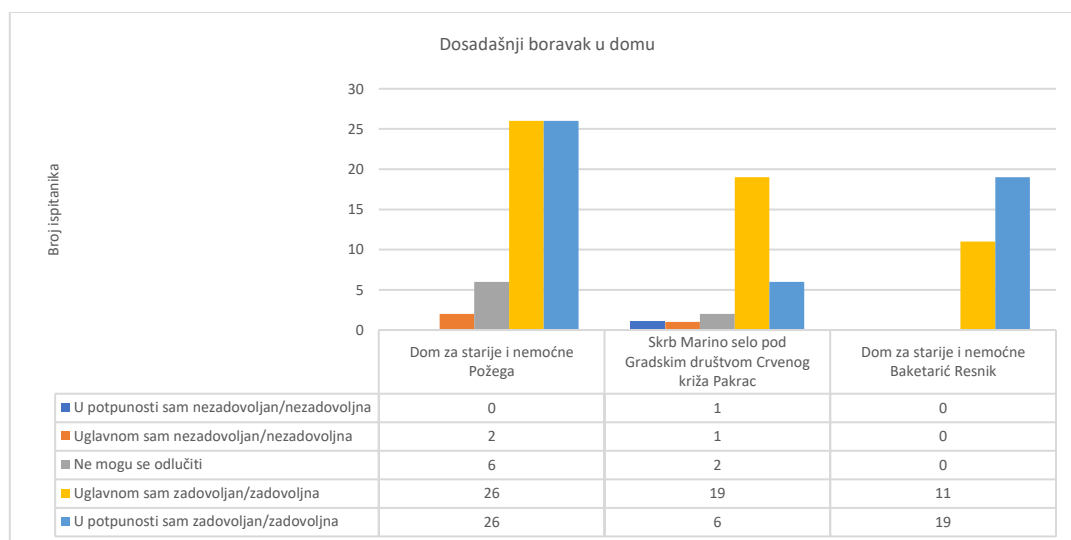
Prema podacima sa Slike 4. najveći broj ispitanika boravi u domu 0-3 godine i to njih 45 (38%) i 4-7 godina, njih 43 (36%). Zatim 8-11 godina u domu boravi 19 ispitanika (16%). Najmanje ispitanika boravi više od 15 godina, njih pet (4%) i 12-15 godina, njih sedam (6%).

Slika 5. Prikazuje postotak ispitanika prema tome s kime žive u domu

Podaci sa Slike 5. prikazuju postotak ispitanika prema tome s kime žive u domu: sami, s jednim/jednom cimerom/cimericom ili više cimera/cimerica. Najveći broj ispitanika, njih 55 (46%) živi s jednim/jednom cimerom/cimericom dok njih 50 (42%) žive sami u sobi. Najmanji broj ispitanika, njih 14 (12%) živi s dva/dvije ili više cimera/cimerica, s time da u Domu za starije i nemoćne Požega, nitko ne živi s više od jednog/jedne cimera/cimerice.

Zadovoljstvo dosadašnjim boravkom u domu

Slika 6. Prikazuje zadovoljstvo ispitanika dosadašnjim boravkom u domu

Pri ispitivanju općenitog zadovoljstva dosadašnjim boravkom u domu, na Slici 6. vidljivo je kako niti jedan ispitanik Doma za starije i nemoćne Baketarić Resnik nije označio da je nezadovoljan ili da se ne može odlučiti dok se to u ostala dva doma pojavljuje u malenom broju, u Domu za starije i nemoćne Požega, dva ispitanika su označila kako su uglavnom nezadovoljni dok se njih šest nije moglo odlučiti oko odgovora na ovo pitanje. U Skrbi Marino selo, jedan ispitanik je u potpunosti nezadovoljan, jedan ispitanik je uglavnom nezadovoljan dok se dva ispitanika nisu mogla odlučiti na odgovor.

P1: Jesu li korisnici domova za starije i nemoćne su zadovoljni svojim dosadašnjim boravkom u domu?

Odgovor na pitanje je pozitivan jer su ukupno gledajući samo četiri ispitanika (3,4%) označila kako su u potpunosti ili djelomično nezadovoljni čime se odbacuje postavljena hipoteza: "Korisnici domova za starije i nemoćne na području Požeško-slavonske županije, osjećaju nezadovoljstvo svojim dosadašnjim boravkom u domu."

Značenje slobodnog vremena

Na pitanje što je za njih slobodno vrijeme, dobiveni su različiti rezultati. Nekima je slobodno vrijeme odmor, dokolica, besposličarenje.

- „Kada ne radim ništa.“ (Dom Baketarić)
- „Vrijeme kada nisam aktivna.“ (Dom Požega)
- „Sloboda da možeš raditi što hoćeš.“ (Dom Požega)
- „Odmarati, čitati i pjevati.“ (Dom Marino selo)

Drugi slobodno vrijeme opisuju kao opuštanje, jačanje zdravlja (tjelesna aktivnost) pa i socijalizaciju.

- „Kada mogu slobodno izaći u grad, pogledati kako se ljudi ponašaju, dali su zadovoljni, raspoloženi.“ (Dom Požega)
- „Praćenje najnovijih vijesti, slušanje muzike, šetnja, briga i pomaganje bolesnoj supruzi.“ (Dom Požega)
- „Volim čitati, gledati televiziju, razgovarati sa starijim pametnim ljudima. Volim rješavati križaljke. Pretpostavljajući da će mi starenjem biti sve teže volim pomoći svim starijim osobama dobre volje.“ (Dom Marino selo)
- „Provođenje vremena u okolini doma, u parku.“ (Dom Baketarić)
- „Razne vježbe uz fizioterapeuta.“ (Dom Marino selo)
- „Iskoristiti ga u šetnji u prirodi, pročitati nešto zanimljivo, druženje s prijateljima uz šah i karte, križaljke.“ (Dom Požega)

Neki slobodno vrijeme koriste za bavljenje glazbom, ručni i kreativni rad te rad na samome sebi.

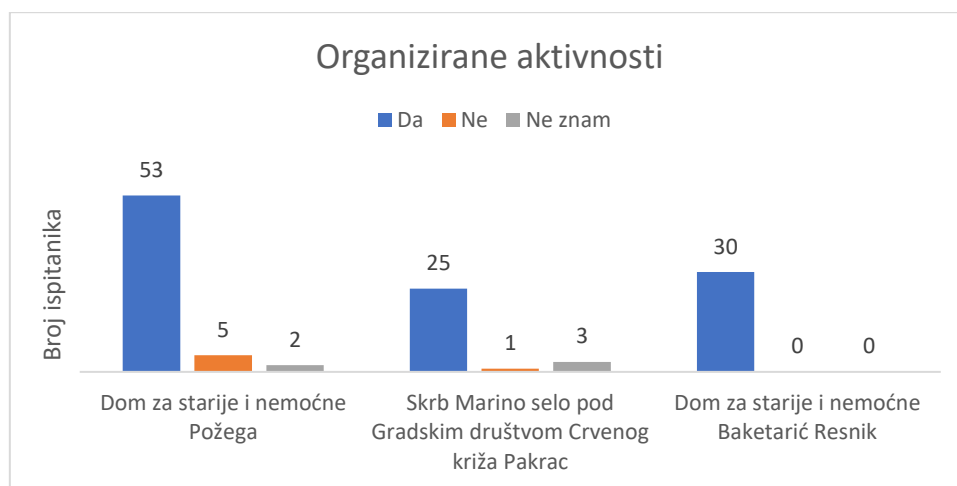
- „Sviranje harmonike.“ (Dom Marino selo)
- „Štrikanje i heklanje.“ (Dom Požega)
- „Sloboda da možeš raditi što hoćeš.“ (Dom Požega)
- „Sve vrijeme kada se mogu baviti aktivnostima koje me interesiraju.“ (Dom Požega)

Nekoliko ispitanika slobodno vrijeme opisuje kao ono između obroka te nakon večere ne spominjući nikakve aktivnosti niti išta slično.

P2: Što starijim osobama znači slobodno vrijeme?

Nekolicina ispitanika je spomenula kako je slobodno vrijeme za njih kada ne rade ništa, dok su ostali imali širok spektar odgovora i područja u koja su smjestili slobodno vrijeme poput šetnje, druženja, raznoraznih aktivnosti i sl.

Organizirane aktivnosti unutar domova za starije i nemoćne

Slika 7. Prikazuje postojanje organiziranih aktivnosti u domu

Podaci na Slici 7. pokazuju da u Domu za starije i nemoćne Požega 53 ispitanika (od njih 60) navodi kako postoje organizirane aktivnosti u domu, a svega pet ispitanika smatra da ne postoje. U Skrbi Marino selo 25 ispitanika (od njih 29) odgovara da postoje organizirane aktivnosti dok samo jedan ispitanik odgovara da iste ne postoje. Ispitanici Doma za starije i nemoćne Baketarić Resnik 100% ispitanika se izjasnilo kako postoje organizirane aktivnosti slobodnog vremena. Od aktivnosti koje su im ponudene navode:

Aktivnosti slobodnog vremena	
Dom za starije i nemoćne Požega	crtanje, društvene igre, bingo, ples, sportske aktivnosti, odlazak na izlete, čitanje, pisanje, gledanje TV-a, korištenje Interneta, šetnja, kreativne radionice
Skrb Marino selo pod Gradskim društvom Crvenog križa Pakrac	crtanje, društvene igre, čitanje, učenje stranog jezika, gledanje TV-a, šetnja, vrtlarjenje, kreativne radionice
Dom za starije i nemoćne Baketarić Resnik	crtanje, društvene igre, sportske aktivnosti, odlazak na izlete, čitanje, pisanje, gledanje TV-a, korištenje Interneta, šetnja, vrtlarjenje, kreativne radionice

Tablica 1. Prikazuje aktivnosti koje se provode u određenom domu (prema unaprijed sastavljenom popisu dostupnom u prilogu 1.)

Kao što je vidljivo iz Tablice 1, niti jedan ispitanik nije označio da u njihovim domovima postoji opcija volontiranja koja je navedena u upitniku. Iako postoji interes za uvođenjem volontiranja:

- „Potrebno je više animirati polupokretne osobe, a osobama na stacionaru osigurati volontere. Stari ljudi vole djecu i mlade, a ovdje nije dozvoljen pristup takvim osobama kao volonterima.“ (Dom Požega)

Od aktivnosti koje nisu ponuđene na popisu, a postoje u domu (Prilog 1.), ispitanici iz Doma za starije i nemoćne Požega navode sljedeće: kartanje, grupno pjevanje (zbor), gimnastika, vježbanje na spravama, molitva, putovanja na hodočašća, odlasci u muzej i sl. Jedna ispitanica iz Skrbni Marino selo pod Gradskim društvom Crvenog križa Pakrac navodi kako jedina aktivnost koja nije ponuđena je slušanje harmonikaša. Ispitanici iz Doma za starije i nemoćne Baketarić Resnik navode sljedeće aktivnosti: molitvena zajednica, domski zbor, briga o zoo vrtu/životinjama unutar domskog prostora te recepcionarsko-nadzorni poslovi.

Od aktivnosti koje im nisu ponuđene, a ispitanici bi htjeli da postoje, u Domu za starije i nemoćne u Požegi naveli su sljedeće aktivnosti:

- „Književne večeri – rad na Internetu (poduka), poduka u korištenju mobitela – narodna kola, crtanje.“ (Ž, 75-79),
- vrtlarstvo, volontiranje, vježbanje,
- recitiranje, uvježbavanje igrokaza, organiziranje priredaba,

- više izleta,
- „Imamo dosta dobrih knjiga, ali ljudi slabo čitaju, ja bih voljela da imamo kao književnu večer i da prodiskutiramo o djelima.“ (Ž, 80-84),
- „Fitness koji je prije radio, a sada ne radi.“ (M, 80-84),
- „Stolni nogomet, bicikl, aparat za rastezanje, sve što posjeduje jedan "Fitness"“ (M, 65-69), ples.

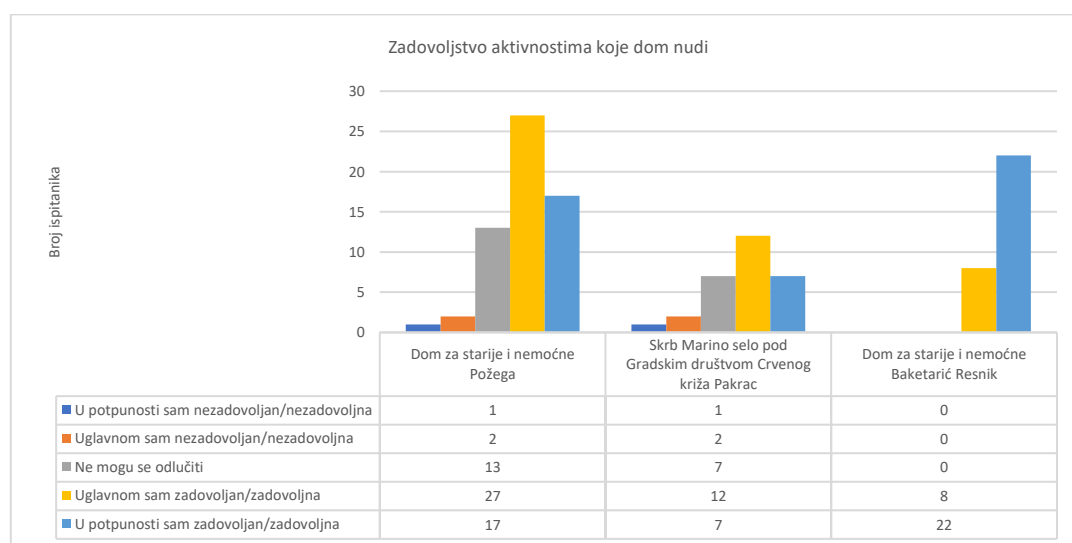
U Skrbi Marino selo pod Gradskim društvom Crvenog križa Pakrac, na pitanje (Prilog 1.) Postoje li neke aktivnosti koje nisu navedene, a vi biste željeli da postoje u vašem domu, samo je jedan ispitanik odgovorio da bi htio da postoji više sportskih aktivnosti, dok je njih 14 (48,3%) odgovorilo da ne postoje takve aktivnosti, a njih 14 (48,3%) odgovorilo kako ne zna.

Iz Doma za starije i nemoćne Baketarić Resnik 87% ispitanika je odgovorilo kako ne zna postoje li nenavedene aktivnosti, dok je njih nekolicina odgovorila kako bi htjeli da postoje aktivnosti štrikanja, izrada slika na šperploči, šivanje i kuglanje.

P3: Imaju li domovi organizirane slobodnovremenske aktivnosti?

Razvidno je kako organizirane aktivnosti postoje, kao i želje za organizacijom nekih drugih aktivnosti prema željama samih ispitanika.

Zadovoljstvo slobodnovremenskim aktivnostima koje dom nudi

Slika 8. Prikazuje zadovoljstvo ispitanika aktivnostima koje dom nudi

Pri ispitivanju općenitog zadovoljstva aktivnostima koje dom nudi, na Slici 8. vidljivo je kako niti jedan ispitanik Doma za starije i nemoćne Baketarić Resnik nije označio da je nezadovoljan ili da se ne može odlučiti dok su u Domu za starije i nemoćne Požega tri ispitanika označila kako su ili u potpunosti ili uglavnom nezadovoljni, a njih 13 se ne može odlučiti. U Skrbi Marino selo, jedan ispitanik je u potpunosti nezadovoljan, dva ispitanika su uglavnom nezadovoljni dok se sedam ispitanika nisu mogli odlučiti na odgovor.

73% ispitanika Doma za starije i nemoćne Požega je uglavnom ili u potpunosti zadovoljno aktivnostima koje dom nudi dok je jednako zadovoljno 66% ispitanika Skrbi Marino selo.

Test normalnosti						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	Df	Sig.	Statistic	Df	Sig.
Zadovoljstvo aktivnostima koje dom nudi	,238	119	,000	,817	119	,000

a. Lilliefors Significance Correction

Tablica 2. Ispitivanje normalnosti varijable "Zadovoljstvo aktivnosti"

Deskriptivni parametri			
		Statistic	Std. Error
Zadovoljstvo aktivnostima koje dom nudi	M	4,10	,084
	ST	,915	
	Min	1	
	Max	5	
	Asimetričnost	-1,013	,222
	Spljoštenost	1,022	,440

Tablica 3. Osnovni deskriptivni parametri za varijablu "Zadovoljstvo aktivnostima koje dom nudi"

Normalnost distribucije rezultata na varijabli "Zadovoljstvo aktivnosti" ispitivala se Shapiro Wilks testom (Tablica 2.) čiji rezultat ukazuje na značajno odstupanje rezultata od normalne

distribucije ($p < 0,05$), ali podaci prikazani u Tablici 3. govore o asimetričnosti i zaobljenosti distribucije čiji se parametri nalaze unutar granica intervala od -2 do +2 što zadovoljava uvjet za daljnje korištenje parametrijskih postupaka (George i Mallery, 2010). Dobivena distribucija podataka pozitivno je asimetrična i leptokurtična (distribucija je pomaknuta prema nižim vrijednostima).

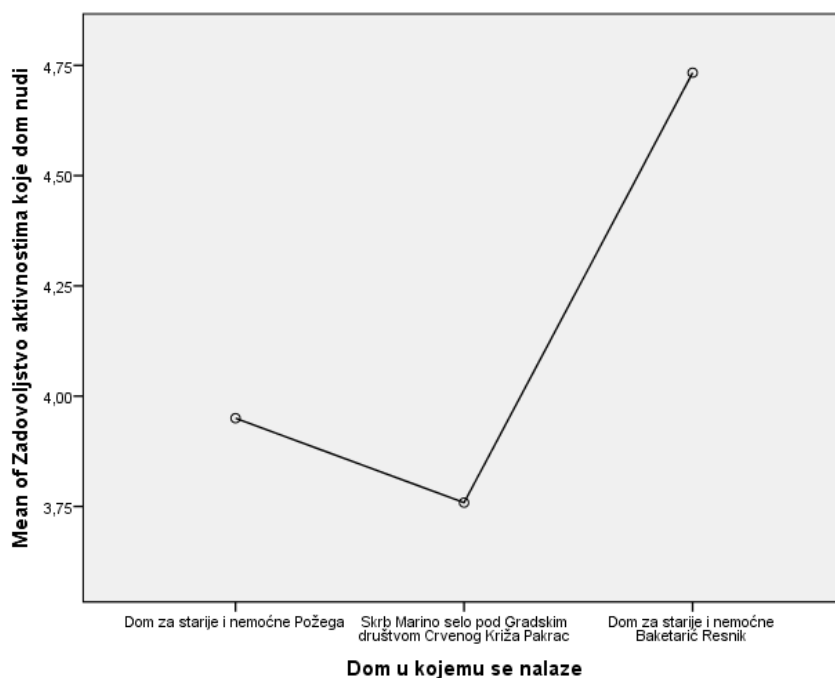
Provjerena je pouzdanost čestice: Zadovoljstvo slobodnovremenskim aktivnostima izračunom Cronbach's Alpha koeficijenta. Dobivena je granična vrijednost (zaokružena na 0,5) što ukazuje na činjenicu da bi upitnik za daljnja istraživanja trebalo doraditi u smislu psihometrijskih karakteristika.

Varijabla „Zadovoljstvo aktivnostima koje dom nudi“	N	Min	Max	M	ST	Među skupinama	Unutar skupina
Dom za starije i nemoćne Požega	60	1	5	3,95	,115	-	-
Skrb Marino selo pod Gradskim društvom Crvenog križa Pakrac	29	1	5	3,76	,190	-	-
Dom za starije i nemoćne Baketarić Resnik	30	4	5	4,73	,082	-	-
Df						2	116
F						11,853	
P(f)						,000	

Tablica 4. prikaz deskriptivne analize i ANOVA analize

Upotrebom analize varijance za nezavisne uzroke za ispitivanje razlike u zadovoljstvu ponudom aktivnosti (Tablica 4.) utvrdila se statistički značajna razlika u zadovoljstvu aktivnostima koje dom nudi s obzirom na dom u kojem štićenici borave ($p < 0,05$).

Rezultati post hoc Tukey testa ukazuju na postojanje statistički značajne razlike ($p < 0,05$) u zadovoljstvu između štićenika Skrb Marinog sela pod Gradskim društvom Crvenog križa Pakrac i Doma za starije i nemoćne Baketarić Resnik ($p = 0,000$) i štićenika Doma za starije i nemoćne Požega i Doma za starije i nemoćne Baketarić Resnik ($p = 0,000$) – u oba slučaja štićenici Doma za starije i nemoćne Baketarić Resnik su značajno zadovoljniji ponuđenim aktivnostima nego štićenici preostala dva doma što je i prikazano na Grafičkom prikazu 1..

Grafički prikaz 1. Prikaz zadovoljstvom ponude aktivnosti s obzirom na starački dom

Nadalje, statistički značajna razlika ($p > 0,05$) u zadovoljstvu aktivnostima između štićenika Skrb Marinog sela pod Gradskim društvom Crvenog Križa Pakrac i Doma za starije i nemoćne Požega ne postoji ($p = 0,574$).

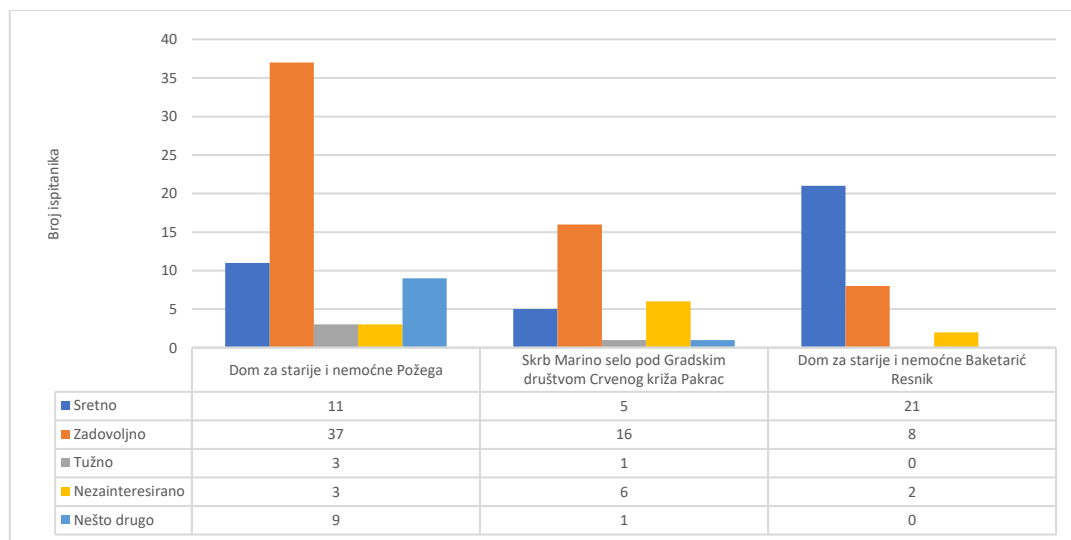
P4: Jesu li korisnici domova za starije i nemoćne zadovoljni izborom slobodnovremenskih aktivnosti koje postoje unutar doma?

Odgovor na pitanje je pozitivan jer je sveukupno samo šest ispitanika (5%) označilo kako su u potpunosti ili djelomično nezadovoljni izborom slobodnovremenskih aktivnosti koje postoje unutar doma.

Imajući na umu postavljenu hipotezu: "Ne postoje statistički značajne razlike u zadovoljstvu slobodnovremenskim aktivnostima između ispitanika s obzirom na dom u kojemu se nalaze" zaključuje se kako se ista odbacuje s obzirom na postojanje statistički značajne razlike koja je provjerena ad hoc testom. Također pokazalo se kako su najzadovoljniji korisnici Doma za starije i nemoćne Resnik, zatim korisnici Doma za starije i nemoćne Požega te slijede korisnici Skrbi Marino selo pod Gradskim društvom Crvenog križa Pakrac.

Osjećaji i slobodnovremenske aktivnosti

Na pitanje o tome kako se korisnici osjećaju za vrijeme slobodnovremenskih aktivnosti, isti su ovako odgovorili:

Slika 9. Prikazuje kako se korisnici osjećaju za vrijeme provedbe slobodnovremenskih aktivnosti

Navedeno pitanje je imalo opciju višestrukog odgovora te prema tome podaci pokazuju koliko puta je odgovor biran. Vidljivo je kako u Domu za starije i nemoćne Požega prevladavala osjećaj zadovoljstva, koje je spomenuto 37 puta, dok je osjećaj tuge i nezainteresiranosti spomenut svaki po tri puta. U ovome domu korisnici su devet puta označili odgovor 'nešto drugo'. Njih osam je nadopisalo kako ne sudjeluje u aktivnostima dok je jedna ispitanica napisala kako bude radoznala.

U Domu Marino selo također prevladava osjećaj zadovoljstva, koje je spomenuto 16 puta, nakon čega slijedi osjećaj nezainteresiranosti koje je spomenuto čak šest puta dok je osjećaj sreće spomenut pet puta.

U Domu Baketarić rezultati su nešto drugačiji. Osjećaj sreće prevladava te je spomenut 21 put, dok je osjećaj nezainteresiranosti spomenut samo dva puta, osjećaj tuge niti jednom te osjećaj zadovoljstva osam puta.

P5: Kako se korisnici domova za starije i nemoćne osjećaju za vrijeme provedbe slobodnovremenskih aktivnosti?

Korisnici se osjećaju zadovoljno i sretno iako je u Domu Marino selo osjećaj nezainteresiranosti biran najviše puta (šest puta) dok je osjećaj sreće biran samo pet puta čime se potvrđuje hipoteza: "Ispitanici se osjećaju zadovoljno za vrijeme provedbe slobodnovremenskih aktivnosti u domovima u kojima se nalaze."

Rasprava

Rezultati ovoga istraživanja upućuju da su osobe starije životne dobi smještene u domove za starije i nemoćne zadovoljne svojim boravkom u istima kao i aktivnostima koje se provode. Slični rezultati dobiveni su u diplomskom radu Andrijević (2009) u kojemu 90% ispitanika odgovara kako su zadovoljni ponuđenim aktivnostima. To je ujedno i jedino istraživanje koje je metodološki slično ovome istraživanju.

Istraživanje koje su provele autorice Lovreković i Leutar (2010) pokazuju malo drugačije rezultate. Zadovoljstvo druženjem i aktivnostima u domovima ocijenjeno je na sljedeći način. 8,4% ispitanika je nezadovoljno, 31,2% njih se ne može odlučiti, točnije ocijenili su ih osrednjim te 57,2 % ispitanika je zadovoljno provedbom istih. U slučaju istraživanja u ovome radu postoci su sljedeći: 5% ispitanika je nezadovoljno, 17% njih se ne može odlučiti te 78% ispitanika je zadovoljno. Istraživanje provedeno u Zagrebu je obuhvatilo veći broj domova te samim time i opravdava ovakve rezultate.

Neke od aktivnosti koje bi se mogle uvesti unutar domova na području županije jesu "Sat informacijske pismenosti za treću životnu dob" koji obuhvaća besplatne radionice za informatičko i informacijsko opismenjivanje, "Izložba 65 plus" koja obuhvaća izložbe radova čiji su autori pripadnici treće životne dobi. Potonjom aktivnošću bi se moglo uspostaviti kontakte među više domova na istome području ili čak šire kako bi se razmjenjivala iskustva i doživljaji kao i radovi i komentiranje istih. Ove aktivnosti su preuzete iz Projekta 65 plus Knjižnica grada Zagreba (Bunić, 2010). Već spomenuta želja za volonterima pridonijela bi susretu generacija u kojemu bi došlo do razmjene iskustava, znanja i mudrosti mlađima, no isto tako i obrnuto, gdje bi mlađi pomagali starijima u učenju novih znanja sukladno s vremenom i razvojem tehnologije. Isto tako što bi bilo korisno su i aktivnosti koje promoviraju fizičko kao i psihičko zdravlje koje je istraživano od strane Mbuthia i Bambot (2011) gdje je zaključeno kako su aktivnosti slobodnog vremena ključne jer se bave fizičkim, psihološkim i socijalnim

potrebama što uvelike pripomaže u promicanju zdravlja i dobrobiti korisnika domova. Isto tako, postoje i problemi poput neadekvatnih resursa, obrazovanja i motivacije koji su ograničavajući pri pružanju i organizaciji slobodnih aktivnosti. U ovoj situaciji ključnim se čini posao pedagoga koji bi svojim znanjima, kompetencijama i kvalitetama pridonio organizaciji i motivaciji kako korisnika tako i djelatnika ustanova.

Imajući na umu značenje slobodnog vremena, rezultati ovoga istraživanja slični su onome autora Ovsenik i Vidic (2012) provedenoga u Sloveniji. Autori navode kako su ispitanici također raznoliko odgovarali što za njih znači slobodno vrijeme, kao i aktivnosti koje su dostupne unutar domova.

Jasno je kako aktivnosti trebaju biti u skladu s interesima i sklonostima korisnika domova (Jenull-Schiefer i Janig, 2004) upravo zato da bi se što više korisnika uključilo u iste te na taj način kvalitetno provodili svoje slobodno vrijeme, ne provodeći ga u besposličarenju.

Jedna od najzastupljenijih aktivnosti je šetnja baš kao što su to zaključili autori Nowinska i Bakota (2018) gdje uz navedenu aktivnost korisnici spominju organiziranje vježbanja i teretane, bazena i aerobika.

Proučavajući osjećaje vezane uz provedbu slobodnoga vremena, nije pronađeno niti jedno relevantno istraživanje, no bitno je spomenuti kako je potvrđena H3 te su ispitanici zadovoljni i sretni dok je nekolicina nezainteresirana što je razumno s obzirom da svaki korisnik ima pravo odlučivanja hoće li sudjelovati u aktivnostima, baviti se svojim hobiem ili ne raditi ništa.

Razlike koje su važne za ovaj rad su one u stupnju zadovoljstva slobodnovremenskim aktivnostima između tri navedena doma te je time odbačena H2.

Prosječna vrijednost promatrane varijable iznosi preko 3 što znači da su korisnici svih domova relativno zadovoljni, no u trećem domu (Dom za starije i nemoćne Baketarić Resnik) vrijednost je preko 4 te je samim time razina zadovoljstva viša što je provjereno Ad hoc Tukey testom i zaključno je kako su najzadovoljniji korisnici Doma za starije i nemoćne Resnik, zatim korisnici Doma za starije i nemoćne Požega te korisnici Skrbi Marino selo.

Činjenica je kako su ispitanici u Domu za starije i nemoćne Požega i Domu Marino selo samostalno rješavali upitnike uz pomoć djelatnika dok su ispitanici iz Doma Baketarić diktirali odgovore što je moglo dovesti do sljedećih ograničenja samoga istraživanja.

Prvo od ograničenja koje je važno za spomenuti je upravo nemogućnost ulaska ispitivača unutar domova kako bi osobno proveo anketiranje što dovodi do socijalno poželjnih odgovora s obzirom da su ankete provodile osobe koje korisnici dobro poznaju te postoji mogućnost kako su odgovarali neiskreno zbog prisutnosti iste.

Nadalje, istraživanje je trebalo obuhvatiti veći broj domova na području Republike Hrvatske: Zagreb, Poreč, Dubrovnik, Rijeka, Požega i Osijek, no s obzirom na nemogućnost putovanja i ograničenja boravka u Požegi, uzorak je smanjen na područje Požeško-slavonske županije te se samim time rezultati ne mogu generalizirati na cijelu populaciju.

Isto tako, jedan od tzv. najboljih domova na području županije je odbio suradnju zbog COVID-19 te se naknadno javio kada je anketiranje već završeno te time nije mogao ući u istraživanje.

Upitnik također ima svoje nedostatke, odnosno trebalo bi provjeriti njegovu pouzdanost i valjanost, što zbog ograničenog broja ispitanika nije učinjeno. Isto tako, budući da ispitanicima brzo opada koncentracija možda bi adekvatniji oblik istraživanja ovoga problema bila kvalitativna metodologija (intervju) kojim bi se omogućilo da korisnici daju svoje vlastite primjedbe ili pohvale što možda u anketi nisu mogli.

Zaključak

Iako u znanstvenom i svakodnevnom razumijevanju postoje znatna razilaženja oko mišljenja što je to slobodno vrijeme, pa čak i nezainteresiranost za raspravu o tom pojmu (budući da se ono najčešće smatra samorazumljivom mogućnošću da se jednostavno ne radi ništa, ili barem ne ništa sadržajno određeno), problem slobodnog vremena bi se trebao početi prepoznavati bitnim za proučavanje, s obzirom na to da postoje životne skupine ljudi kod kojih je sve vrijeme potencijalno slobodno. Ljudi treće životne dobi po umirovljenju postupno preuzimaju novi životni stil koji pretpostavlja daleko više slobode u biranju i rasporedu dnevnih aktivnosti. Tu dolazi do pojmovne neusuglašenosti jer donedavno stalno prezaposleni pojedinac počinje slobodno vrijeme najčešće promatrati kao neku prazninu, razdoblje u kojem nije produktivan. Ne treba dodatno naglašavati kako je takav stav prema slobodnom vremenu nepoželjan – osoba i nakon odrađenog radnog vijeka treba zadržati osjećaj korisnosti i doprinosu društvu, a u njegovanju tog uvjerenja pomoći će joj upravo pedagozi, čiji su osnovni zadaci i svrha zanimanja usmjereni istraživanju i osmišljavanju odgojnih metoda. One su

potrebne baš svima, od osoba najmlađe do najstarije životne dobi, pogotovo onda kada se pokaže da čovjek uopće nije „odgajan“ za neke aspekte života, kao što je to u slučaju stavova prema vlastitom slobodnom vremenu.

Ako osobe treće životne dobi smjestimo u organizirani životni sustav domskog okruženja, gdje su granice između uposlenog i slobodnog vremena još više zamagljene, budući da su starije i nemoćne osobe koje žive u domu gotovo potpuno oslobođene uobičajenih poslova vezanih za održavanje kućanstva, postavlja se pitanje o slobodnovremenskim aktivnostima. Sada je jasno da i vrijeme oslobođeno cjeloživotnih aktivnosti ipak ne može biti u potpunosti prazno i neosmišljeno jer stanari domova dosta spremno odgovaraju na pitanja o slobodnovremenskim aktivnostima u domu, bile one njima poželjne ili ne. Ta okolnost potvrđuje tezu o slobodnom vremenu kao onom koje se koristi isplanirano, aktivno, produktivno i zainteresirano. Istraživanja, i ona prije provedena, i u ovom radu, potvrđuju da su starije osobe većinom zadovoljne aktivnostima koje im se nude, ali i da imaju ideja kako ih poboljšati te što dodati. Postoji svijest o mogućnostima biranja djelatnosti koje, osim što će biti zabavne, mogu biti i edukativnog karaktera, čime se otkriva tendencija osoba starije životne dobi da dodatno nadograđuju svoje veliko životno iskustvo. Osim toga, oni žele i dalje biti vidljivi i korisni u društvu te opovrgnuti nametnute im stereotipe konzervativnih, sebičnih i zahtjevnih osobnosti, stoga teže i volontiranju, odnosno korištenju vlastitih sposobnosti i volje da pozitivno doprinose zajednici. Manji ili veći uzorci istraživanja domskih slobodnovremenskih aktivnosti donose različite podatke o mišljenju i prijedlozima osoba treće životne dobi, što na razini lokalne zajednice može doprinijeti da pedagozi i drugi stručnjaci poboljšaju kvalitetu života u domovima; međutim, moguće je izvesti zaključak koji će imati nešto veći obuhvat od empirijskog preslušavanja, a potom djelovanja. Pojedinačno detaljnije izjašnjavanje o korištenju slobodnog vremena za života u domu ukazuje kako osobe u svakoj svojoj dobi žele gajiti osjećaj ispunjenosti i svrhovitosti, što težište preispitivanja vraća na sam pojam slobodnog vremena, u kojemu se očito nikada nije radilo o ništavnoj nezauzetosti, točnije praznom vremenu bez ikakvog sadržaja, plana i ideje. Za pedagoge je postavljen veliki izazov u kojem se trebaju uhvatiti u koštac s istraživanjem odgoja za slobodno vrijeme, a s njim najbolje je započeti, možda pomalo naopako, od starije životne dobi kod koje iskorištavanje slobodnog vremena može dosegnuti vrhunac svog kreativnog i produktivnog potencijala. Budući da tematika starijih i nemoćnih osoba i njihov smještaj u domove nije često predmet istraživanja domske pedagogije, već više socijalne pedagogije, razvidna je potreba upravo pozicioniranja ove tematike u okvir domske pedagogije. Europska društva, pa tako i hrvatsko

društvo, postaju sve starija te je sve veći broj stariji osoba u odnosu na broj rođenih, to jest, djece, stoga pedagogija kao znanost te posebno njena grana andragogija imaju važnu ulogu u tom procesu. Uloga pedagoga u domovima za starije i nemoćne nije zanemariva., međutim s obzirom da kadar zaposlen u domovima za starije i nemoćne u RH, može se reći da je jest.

Literatura

Andrijević, E. (2009) *Organizacija slobodnog vremena umirovljenika u umirovljeničkim domovima*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.

Bunić, S. (2010) Projekt 65 plus Knjižnica grada Zagreba: aktivno uključivanje osoba treće životne dobi u kulturna i društvena zbivanja. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* [online], 53 (2). Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=120432 [28.10.2019.]

Butler, R. (2011) *The Longevity Prescription*. New York: Avery.

Ćurković, M. (2017) *Zakonske osnove osnivanja i rada domova za starije i nemoćne osobe*. Završni rad. Bjelovar: Visoka tehnička škola u Bjelovaru.

George, D., i Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.)* Boston: Pearson.

Havelka, M. (2001) Skrb za starije ljude u Hrvatskoj – potreba uvođenja novih modela. *Društvena istraživanja* [online], 12 (1-2 (63-64)). Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=30618 [8.11.2019.]

Janković, V. (1967) *Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.

Jenull-Schiefer, B., Janig, H. (2004). Activities in nursing homes: A descriptive study in Southern Austria. *Review of Psychology* [online], 11 (1-2). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/1984> [20.9.2020.]

Lovreković, M., Leutar, Z. (2010) Kvaliteta života osoba u domovima za starije i nemoćne u Zagrebu. *Socijalna ekologija* [online], 19 (1). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/54571> [25.7.2020.]

Mbuthia, R., Bambot, G.Y. (2011) *Utilizing elderly free time activities – A study of activities that promote health and wellbeing*. Bachelor's thesis. Vaasa: Degree programme in nursing.

Mesec, B. (2000) *Stariji ljudi u Sloveniji*. Pregledni rad. Ljubljana: Visoka šola za socijalno delo.

Močnik, A., Neuberg, M., Canjuga, I. (2015) Tjelesna aktivnost starijih osoba smještenih u stacionarnim ustanovama. *Tehnički glasnik* [online], 9 (1). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/138005> [25.2.2020.]

Mrazović, M. (2011) *Organizacija rada u umirovljeničkim domovima*. Završni rad. Osijek: Filozofski fakultet.

Mrđen, S. (2004) Projekcije stanovništva Hrvatske do 2031. godine: mogu li migracije ublažiti negativne demografske trendove? *Migracijske i etničke teme* [online], 20 (1). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/7493> [16.4.2020.]

Narodne novine (1999) *Pravilnik o vrsti doma za djecu i doma za odrasle osobe i njihovoj djelatnosti, te uvjetima glede prostora, opreme i potrebnih stručnih i drugih djelatnika doma socijalne skrbi* (NN 101/99). Zagreb: Ministarstvo rada i socijalne skrbi.

Narodne novine (2000) *Pravilnik o mjerilima za razvrstavanje domova za starije i nemoćne* (NN 121/2000). Zagreb: Ministarstvo rada i socijalne skrbi.

Narodne novine (2009) *Pravilnik o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi, načinu pružanja skrbi izvan vlastite obitelji, uvjetima prostora, opreme i radnika doma socijalne skrbi, terapijske zajednice, vjerske zajednice, udruge i drugih pravnih osoba te centra za pomoć i njegu u kući* (NN 64/2009). Zagreb: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi.

Narodne novine (2011) *Zakon o socijalnoj skrbi* (NN 57/2011). Zagreb: Hrvatski sabor.

Nowinska, M. J., Bakota, D. (2018). Leisure time and activity of seniors as exemplified by the Czestochowa Centre for senior activity. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference* [online], 5 (196). Dostupno na: <https://www.semanticscholar.org/paper/LEISURE-TIME-AND-ACTIVITY-OF-SENIORS-AS-EXEMPLIFIED-Nowińska-Bakota/9d9d772c9c0b3b3c11822f86e843d4dc0cecebc4> (20.9.2020.)

Pastuović, N. (1999) *Edukologija: integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*. Zagreb: Znamen.

Rosić, V. (2007) *Domska pedagogija*. Zadar: Naklada d.o.o.

Smolić-Krković, N. (1974) *Gerontologija*. Zagreb: Savez društava socijalnih radnika SR Hrvatske.

Škrbina, D. (2009) Vrijeme za slobodno vrijeme – poticanje, razvijanje i/ili održavanje sposobnosti populacije 65+. U: Fortuna, V., ur. *Vodič za starije građane grada Zagreba*. Zagreb: Grad Zagreb, Ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom. str. 160-162.

Štambuk, A., Sučić, M., Vrh, S. (2013) Socijalni rad u domu za starije i nemoćne osobe – izazovi i poteškoće. *Revija za socijalnu politiku* [online], 21 (2). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/125766> [28.10.2019.]

Tokić, R. (2017) Kreativnost u trećoj životnoj dobi. *Andragoški glasnik* [online], 21 (1-2). Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=287372 [30.3.2020.]

Vukasović, A. (1994) *Pedagogija*. Zagreb: Alfa d.d.

Žganec, N., Rusac, S., Laklija, M. (2007) Trendovi u skrbi za osobe starije životne dobi u Republici Hrvatskoj i u zemljama Europske unije. *Revija za socijalnu politiku* [online], 15 (2). Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=47998 [16.4.2020.]

Prilozi

Prilog 1. primjer upitnika

Poštovani,

Moje je ime Dijana Pavliček. Studentica sam pedagogije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Područje mog interesa su osobe starije životne dobi i domski smještaj. Sukladno tome, odlučila sam se u svom diplomskom radu posvetiti upravo aktivnostima slobodnog vremena u domovima za starije osobe.

Naslov moga diplomskog rada je ZADOVOLJSTVO OSOBA TREĆE ŽIVOTNE DOBI SLOBODNOVREMENSKIM AKTIVNOSTIMA U DOMOVIMA ZA STARIJE .

Pred vama se nalazi anketa kojom se ispituje Vaše zadovoljstvo aktivnostima i boravkom u domu.

Nažalost, osobno ne mogu prisustvovati provođenju ankete zbog situacije s COVID-19 i nemogućnosti dolaska u domove. U provedbi ovoga istraživanja pomoći će mi djelatnici doma koji će provesti anketu i iste dostaviti meni kako bih mogla obraditi podatke.

Ljubazno Vas molim da na sva pitanja odgovorite. Anketa je anonimna, poštuje se etičnost istraživanja te je zajamčena sigurnost privatnosti. U svakom trenutku možete od sudjelovanja odustati.

VAŽNA NAPOMENA: Zamolit ću Vas da odgovarate zanemarujući situaciju s COVID-19, dakle odgovarate kao da je stanje prije pandemije.

Rezultati istraživanja koristit će se isključivo u svrhu izrade diplomskoga rada te će Vam biti dostupni ukoliko postoji interes za njima.

Unaprijed zahvaljujem na suradnji!

OKRENITE STRANICU 😊

1. DOB

- a) <65
- b) 65-69
- c) 70-74
- d) 75-79
- e) 80-84
- f) 85-89
- g) 90 i više

2. SPOL

- a) M
- b) Ž

3. STUPANJ OBRAZOVANJA

- a) Završena osnovna škola
- b) Završena srednja škola
- c) Završena viša ili visoka škola/fakultet
- d) Završen magisterij ili doktorat
- e) Ne želim odgovoriti

4. KOLIKO STE DUGO U DOMU?

- a) 0-3 god.
- b) 4-7 god.
- c) 8-11 god.
- d) 12-15 god.
- e) 15 i više god.

5. U SOBI SAM:

- a) Sam/sama
- b) Imam 1 cimera/cimericu
- c) Imam 2 ili više cimera/cimerica

6. JESTE LI ZADOVOLJNI DOSADAŠNJIM BORAVKOM U DOMU?

- a) u potpunosti sam nezadovoljan/nezadovoljna
- b) uglavnom sam nezadovoljan/nezadovoljna
- c) ne mogu se odlučiti
- d) uglavnom sam zadovoljan/zadovoljna
- e) u potpunosti sam zadovoljan/zadovoljna

7. **JESTE LI SE BAVILI NEKIM HOBIJEM PRIJE DOLASKA U DOM**

- a) Da
- b) Ne

8. **ŠTO JE ZA VAS SLOBODNO VRIJEME?**

9. **MISLITE LI DA U DOMU IMATE PUNO SLOBODNOG VREMENA**

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

10. **UTJEČE LI VAŠE ZDRAVSTVENO STANJE NA PROVOĐENJE SLOBODNOG VREMENA?**

- a) Da
- b) Ne

11. **KAKO PROVODITE SVOJE SLOBODNO VRIJEME?**

- a) Bavim se svojim hobiem
- b) Uključen/uključena sam u aktivnosti doma
- c) Ne radim ništa/ne sudjelujem ni u kakvim aktivnostima

12. **POSTOJE LI ORGANIZIRANE AKTIVNOSTI SLOBODNOG VREMENA U DOMU?**

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

13. **POSTOJE LI U DOMU NEKE OD NAVEDENIH AKTIVNOSTI SLOBODNOG VREMENA (MOGUĆE ODABRATI VIŠE ODGOVORA)**

- a) Crtanje
- b) Društvene igre
- c) Bingo
- d) Ples
- e) Sportske aktivnosti
- f) Volontiranje

- g) Odlazak na izlete
- h) Čitanje
- i) Pisanje
- j) Učenje stranog jezika
- k) Gledanje tv-a
- l) Korištenje Interneta
- m) Šetnja
- n) Vrtlarjenje
- o) Kreativne radionice

14. POSTOJE LI NEKE AKTIVNOSTI KOJE NISU NAVEDENE, A POSTOJE U VAŠEM DOMU?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

15. UKOLIKO STE NA PRETHODNO PITANJE ODGOVORILI DA, NAPIŠITE KOJE SU TO AKTIVNOSTI

16. POSTOJE LI NEKE AKTIVNOSTI KOJE NISU NAVEDENE, A VI BISTE ŽELJELI DA POSTOJE U VAŠEM DOMU?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

17. UKOLIKO STE NA PRETHODNO PITANJE ODGOVORILI DA, NAPIŠITE KOJE SU TO AKTIVNOSTI

18. KAKO BISTE SE OSJEĆALI DA AKTIVNOSTI SLOBODNOG VREMENA NE POSTOJE U VAŠEM DOMU (MOGUĆE ODABRATI VIŠE ODGOVORA)

- a) Tužno
- b) Razočarano
- c) Sretno
- d) Ljuto
- e) Bilo bi mi svejedno
- f) Nešto drugo: _____

19. KOLIKO ČESTO SUDJELUJETE U AKTIVNOSTIMA SLOBODNOG VREMENA KOJE DOM NUDI?

- a) Svaki dan
- b) 3-4 puta tjedno
- c) Jednom tjedno
- d) Ne sudjelujem

20. TKO ORGANIZIRA/VODI AKTIVNOSTI SLOBODNOG VREMENA U DOMU? (MOGUĆE ODABRATI VIŠE ODGOVORA)

- a) Nitko
- b) Radni terapeut
- c) Fizioterapeut
- d) Socijalni radnik
- e) Medicinsko osoblje
- f) Sami
- g) Netko drugi : _____

21. AKTIVNOSTI SE PROVODE (moguć odabir više odgovora):

- a) Individualno
- b) U paru
- c) Grupno

22. PREDLAŽU LI VAM SE AKTIVNOSTI S OBZIROM NA VAŠE ZDRAVSTVENO STANJE?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

23. KAKO SE OSJEĆATE ZA VRIJEME AKTIVNOSTI SLOBODNOG VREMENA?

- a) Sretno
- b) Zadovoljno
- c) Tužno
- d) Nezainteresirano
- e) Nešto drugo: _____

24. JESTE LI ZADOVOLJNI AKTIVNOSTIMA KOJE DOM NUDI?

- a) u potpunosti sam nezadovoljan/nezadovoljna
- b) uglavnom sam nezadovoljan/nezadovoljna
- c) ne mogu se odlučiti
- d) uglavnom sam zadovoljan/zadovoljna
- e) u potpunosti sam zadovoljan/zadovoljna

25. ČIME BISTE SE VOLJELI BAVITI, A NIJE ORGANIZIRANO U DOMU?

26. ŠTO VAM SE NAJVIŠE SVIĐA U DOMU?
